

P. 11. 132

SUCEAVĂ

IANUARIE-FEBRUARIE 1930

AN V
1930

Făt-Frumos

Nr. 1

Director: LECA MORARIU

Inchinare lui Ion Creangă

Ion Creangă

(după o fot. din atelierul Bernhard Brand, Iași)

*La patruzeci ani de la moartea Lui:
12 Ianuarie 1930*

Literatură — Artă — Știință — Viață socială

14379

3. 119

Pentru Creangă

Cele mai cordiale mulțumiri Ateneului Român din Suceava care, prin Președintele său d. Nicolaie Caba, a binevoit să inchine venitul 400 lei realizat din conferința d-lui prof. Șt. Pavelescu (12/1 1930) d. I. Creangă imprimării acestui prinos p. Creangă!

Gras.

Biblioteca

Carte de Regal

REVISTA
"FAT-FRUMOS"

- CERNAUTI
Str. Arh. E. Popovici 4.

Bucuresti

Carte de Regal

FĂT-FRUMOS

AN V
1930

DIRECTOR: LECA MORARIU

Nr. 1

CREANGĂ

O altă minune a literaturii românești! La fel de surprinzător, de meteoric căzută „în sărmana noastră literatură de la 1870“ — ne folosim de vorba maistrului Ibrăileanu (Note și impresii 1920, 180) — ca și marele fenomen Eminescu. Un cioban din muntele Neamțului, schimbând băta turmelor și tamazlăcurilor pe condeiu, și — răsărind dintr'odată nu numai scriitor român, ci, în troița Eminescu-Creangă-Caragiale, chiar inaugurator al literaturii românești de greutate universală! ¹⁾ Atâta demiurgică vlagă întrupa cel ce se scufundase adânc în priveliștea măgurilor Nemțene, — dar și atâta har dintre harurile cari nu se pot cumpăra, aducea în sine ciobanul nostru scriitor.

Și cu osebire faptul acesta, că Ion Creangă răsăria atât de mare, nu numai prin rezonanța ambianței sale, ci mai ales prin genialitatea sa creatoare, trebuie încă mereu subliniat. Îngăduitorul zîmbet cu care — chiar și'n zilele noastre încă — trecem alături de „poveștile“ lui Creangă — (cine, vă rog, s'ar mai demite la povești!) — e vremea să se cristalizeze în bucuria pe care ți-o dă savurarea adevăratei opere de artă.

Dar a fost în adevăr o vreme când Gh. Panu (Amintiri dela Junimea din Iași II 1910, 103) voia să ne facă a crede că „meritul lui Creangă ca culegător de povești se mărginește în acela de a fi reprodus aproape textual poveștile populare“; că d. p. Capra cu trei iezi „e întocmai cum am auzit-o când eram copil“ (ibidem)! Să creadă una ca asta cine pofteste; nu noi pentru cari, chiar în această Capră cu trei iezi, nici nu

¹⁾ ... încât saltul Panait Istrati e, și'n literatura noastră, mai vechiu decât îl credem ...

știm când și nici nu știm cum, se săvârșește miraculoasa metamorfoză a tuturor agenților acțiunii în corespondentele lor specimene umane: Capra, o biată vădană obidită, dar care se dă'n vânt ca să-și poată ridica plăpândeale ei odrasle, sprintăre ca niște iezii; iar lupul, cutare nesățios și hrăpareț puternic al satului, gata de a oropsi neputincioasa nevolnicie a celor mici... Atât de exuberantă este individualitatea creiatoare a artistului Creangă! Și să nu uităm că'n fața folclorului „științific“ Creangă a înregistrat un blam ca acesta: „Pentru Moldova nu posedăm încă nici o colecțiune serioasă, căci cele câteva povești publicate de răposatul Creangă (vre-o 7) și acum în timpul din urmă de d-șoara Sevastos nu corespund cerințelor unei colecțiuni științifice. Creangă era excelent scriitor, dar ca povestitor de basme difus și prolix“ (Lazar Șăineanu, *Basmelor române* 1895, 189). Și abia azi prindem a ne da seama că poveștile lui Creangă sânt „adevărate nuvele din viața dela țară“ (G. Ibrăileanu, *Scriitori români și străini* 1926, 150)...

D-l N. I. Russu (*Basmelor lui Creangă* 1929, 19) arăta deunăzi că personagiile din Harap-Alb „se întrupează în carne și oase de oameni întregi și vii cu caractere individualizate, nu numai în însușirile extraordinare, dar și în exteriorul, în temperamentul, în alcătuirea sufletească specială a fiecăruia“. Iar noi ne limităm de a mai semna o dovadă pentru atât de finul psihologism al lui Creangă. Sântem în același Harap-Alb care, chiar dacă o fi „cel mai puternic basm al lui Creangă“ (N. I. Russu 18), totuși, pentru anumite stridențe de ordin cărturăresc — (le încondeia acu N. Iorga, *Schițe din literatura română* II 77; iar Ibrăileanu le-ar califica drept mahalagisme) — nu „atinge perfecția desăvârșită“ (cum pretinde avântul superlativist al d-lui N. I. Russu 19). Când uzurpatul Harap-Alb, cu vrednicia faptelor sale, ajunge totuși să-l uimească pe unchiul său Verde-împărat și pe verișoarele sale de fete ale Împăratului-Verde, când deci izbuteste să-și atragă atenția și simpatia celor în drept, atunci, strâmtoratul uzurpator de Spân, Pseudo-Harap-Alb cum e, și improvizat în stăpân al adevăratului Harap-Alb, — cât de perfect adecvat situației psihologice izbucnește cu acea tiradă de mușamalizare, care'n același timp e și efuzia (iarăși atât de real-firească) a perplexității sale! Dar iat-o situația în toată amploarea ei:

— Ei, moșule, ²⁾ ce mai zici? Adevritu-s'au vorbele mele? —

— Ce să mai zic, nepoate — răspunse împăratul uimit. — Ia să am eu o slugă așa de vrednică și credincioasă ca Harap Alb, aş pune-o la masă cu mine, că mult prețuiește omul acesta. —

— Ba să-și puie pofta 'n cuiu — răspunse spânul cu glas răutăcios. — Asta n'aș face-o eu, de-ar mai fi el pe cât este: doar nu-i frate cu mama să-l pun în capul cinstei...

etc. etc. etc. — până ce, ca să se pună capăt vorbăriei, e nevoie de însași intervenția lui ... Creangă:

„Însfârșit spânului îi mergea gura ca pupăza, de-a amențit pe împăratul, încât a uitat și de Harap-Alb și de cerb și de tot.“

E această avalanșă de polologhie, nu numai fireasca, ingenua și pitoreasca sfătoșenie rustică, ci ca d. p. în cazul (analog!) al vornicului David Creangă din Pipirig (Amintiri din copilărie II: „Las' măi Ștefane și Smărănducă, nu vă îngrijiiți atâta...“) cea mai reală stratagemă de a deruta atmosfera generală a situației (căci acest vornic David d. p. intervine și pentru a-i ogoi pe gata încăierării Ștefan și Smărănduca!). Iar ceea ce în folclorul „științific“ pare „prolix“, nu-i decât reflexul, unei minunate intuiții psihologice.

Orcât am distinge deci două aspecte de fond în opera lui Creangă (fondul de împrumut al basmului și fondul empiric al amintirilor), cele două fațete ale operei lui Cr. se prezintă ca o perfectă unitate organică.

Și, — cine știe — accentuându-se, adâncindu-se acest fapt, poate-că Creangă se va învrednici de-o mai completă atenție... Căci e fapt neîndoielnic că „Creangă e mai mult citat și lăudat decât cetit și gustat: E țaran — și apoi e și prea fin! Țărăniile, cum își numia el operele sale, repugnă cetitorilor delicați, deprinși cu analizele lui Paul Bourget. Iar fineța sa, căci are o infinită fineță, îl face greu accesibil majorității cetitorilor“ (Ibrăileanu, Note și impresii 1920, 80). Ba noi insistăm și ilustrăm cu o pildă că țărăniile lui Cr. în delicioasele lor reticențe, în discretele lor echivocuri, pot fi chiar atât de fine, încât cetitorul distrat lesne trece alături de cuprinsul lor. Astfel N. Iorga (op citat 69) crede că'n Moș Nichifor Coțcariul „n'avem nimic alta decât un fragment de călătorie, văzut din punctul de vedere al humoristului“. Și adaogă Iorga: „Un alt scriitor n'ar fi scos nimic dintr'o temă ca aceasta, de o simplitate extraordinară“. Dar

²⁾ = Unchiule.

împreună cu N. I. Russu (11) d. p., noi știm că'n Moș Nichifor Coțcariul „dintr'o aventură amoroasă ignobilă, Creangă a știut să evoce poezia superbă a unei idile erotice în mijlocul naturii primăvăratice“... Mai recitiți-l odată pe acest Nichifor care-i mai mult coțcar decât moș... De altfel nici măcar nu eram nepreveniți asupra realității: „Doamne! bine-ți mai șede, giupâneșică; parcă ești una de-a noastre. Nu cumva a ținut vreodată tatăl d-tale orândă în sat, undeva“?

Și câte, câte aspecte din opera lui Creangă rămân să fie relevate! Cu ce infime mijloace poate fi realizat d. p. umorul lui (— atât de bogat-nuanțatul lui umor, — o altă problemă! —); cu un singur cuvânt chiar! Iată-l d. p. atelajul coțcăresc: „Două iepe albe ca zăpada și iuți ca focul, se sprijiniau mai totdeauna de oiștea căruței“. Două iepe albe ca zăpada și iuți ca focul — e fortissimo (cetitorul inteligent îl va sublinia, adăogându-i o mică pauză); și ar putea fi vorba chiar de adevărate „zmăoaice“ (cum le zice Moș Nichifor), — dar se sprijiniau [decrescendo!] mai totdeauna de oiștea căruței e abisul în care dintrodată s'au scufundat cele două zmeoaice, și'n fața noastră ne pomenim numai cu o sărăcie de ogârjite mârfoage...

Și acum o indiscreție redacțională. Când atâția dintre invitații noștri de a colabora la acest prinos de închinare lui Creangă, ne regardau cu răspunsuri ca acestea: „Dar despre Creangă ce s'ar mai putea spune? Care dintre scriitori noștri e mai lămurit, în opera și'n biografia sa?“ — atunci uimirea noastră n'a fost mică. Încât hotărîrea noastră rămâne, ca în acest an de împlinire a patru decenii dela moartea ³⁾ celui ce-a inaugurat proza românească artistică, să arătăm pe'ndelete cât de variate și multiple sânt problemele literare impuse de cel ce-a fost „ia,... o bucată de humă însuflețită din Humulești“... Va fi și aceasta o comemorare!....

Leca Morariu

³⁾ Creangă a murit în 12 Ianuarie st. nou 1890 (deci nu în acelaș an cu Eminescu!).

Varianțe ungurești la Ion Creangă

I.

Cetind pe Horger Antal: Hétfalusi csángó népmesék. Budapest, 1908 (Adecă: A. Horger: Povești ciangăiești din Săcele), am găsit la paginile 64-69 pe Szent Péter és a Katona (Sfântul Petru și cătana). Este povestea lui Turbinecă al lui Creangă. Este o poveste csángó; și ușor de trecut în Moldova, unde Ciangăii sunt populație veche.

Textul poveștii traduse fidel urmează:

În vremea'n care Christos și Sân-Petru mai umblau pe pământ, Sfântul Petru cârtia pe soldați, că sunt oameni răi. Ei, dar Christos, Domnul nostru, zise:

— Am să te prefac, să fii cerșitor. Și știu că soldatul are numai trei creițari; și tu du-te și-i cere milă. —

Așa s'a și întâmplat.

Sfântul Petru îndată se și duse acolo; se făcu cerșitor c'un picior de lemn; și sta acoloa, în fața soldatului. Soldatul îl vede și-i zice:

— Vai numai trei creițari am la suflet; dar eu sânt om sănătos; dacă muncesc, câștig. Însă tu ești pocit și neputincios. Iată un creițar. —

Petru iea creițarul, mulțamește și se duce la Domnul nostru Christos.

— Ei — zise Domnul nostru Christos — căpătat-ai ceva, Petre? —

— Cum nu; zise că sânt schilod și neputincios și - mi dete un creițar. —

— Acum du-te și-i cere și pe celălalt. Iar eu voi face să fii acum orb de-un ochiu. —

Așa se făcu. Deodată Sfântul Petru se așeză tot acolo, cerșitor. Și stă în fața cătanei cerând o puțintică milostenie.

— Ierte-mă Dumnezeu, dar am mai dat un creițar, altui cerșitor. Tu ești orb; îți dau și ție. Mai rămân cu unul, dar nu-i nimic. —

Și Sîn-Petru se duce iarăși la Domnul nostru Christos; și Christos îl întreabă, dacă soldatul i-a mai dat ceva. Sfântul Petru îi spune că i-a mai dat un creițar.

— Acum te las tot cerșitor, dar fără brațe. —

Iar Petru se 'nfățișă iarăși soldatului și ceru milă.

Acesta clătină din cap:

— Dumnezeu să mă ierte, dar eu avui trei creițari. Doi i-am dat altor cerșitori schilozi; pe-al treilea ți-l dau ție. —

Și-l dete și pe acesta, tot lui Petru. Sf. Petru se duse înapoi la Domnul nostru Christos și-i spuse că i-a dat și al treilea creițar, cătana. Zise atunci Domnul nostru Christos:

— Văzut-ai ce inimă bună are cătana? Ei, acum să-i ieșim înainte și pentru cei trei creițari să-i dăm orice va cere. —

Au și mers acolo Domnul nostru Christos și Sf. Petru; și i-au zis:

— Fiindcă ai avut inimă așa de bună, pentru cei trei creițari îți dau orice vei cere. —

Cătanei tare-i plăcea tutunul; deci asta ceru, ca pentru creițarul cel dintăiu să-i dea o pungă de pipăș, să nu i se sfârșască niciodată tutunul. Sîn-Petru îi tot șoptia: „Cere-ți mântuirea sufletului!“, dar cătana nu; ceru numai punga de tutun.

— Dar pentru al doilea creițar ce să-ți dau? —

Sîn-Petru șoptia și acum: „Cere-ți mântuirea sufletului!“, dar cătana era cam bețiv, și pentru creițarul al doilea a cerut o ploscă din care rachiul să nu se sfârșască niciodată. Și Domnul nostru Christos i-a dat cătanei și plosca.

— Și pentru al treilea ce-ți dau? — zise Domnul nostru Christos. Acum ceru un sac și o bătă. Când va vrea el, dușmanii să se vâre în sac și de va zice: „Bătă, bate!“ bătă să bată, să bată.

Domnul nostru Christos tustrele lucrurile i le-a dat; iar cătana se duse 'ntr'un sat.

Caută el sălaş şi intră în crâşmă şi roagă pe crâşmar, să-l lase să doarmă acolo peste noapte. Crâşmarul zise:

— Eu bucuros te las, dar noaptea, pe-aici, umblă diavolii şi nimeni nu poate dormi aici, de ei; nici eu nu pot. —

Dar cătana zise:

— Mie nu-mi pasă, eu nu mă tem. —

Se aşeză în odaie, scoase plosca şi bău. Dar pe când bea cineva de supt fereastră se văita:

— Vai mor de frig! —

Zise el:

— Dacă mori de frig, intră 'n casă! —

Dar deodată se umplu toată odaia; şi erau numai draci; şi pe coş se strecurau; şi aşa mi-l strâmtoriră la perete, de era mai să-l sugrume. Deodată se hotărăşte şi prinde sacul.

— Băgaţi-vă 'n sac; şi cine nu încape lipească-se de sac; iar tu, bâto, bate! —

Ei, dracii deodată au pierit în sac; iar cine n'a încăput, s'a lipit de sac; iar bâta-i bătea bine pe diavoli. Dracii se rugară să-i sloboadă, că ei i-ar aduce atât cât îi trebuieşte. Ii slobozi, iar ei cărară în crâşmă atât aur, încât dimineţa crâşmarul n'a mai putut să deschiză uşa. Crâşmarul striga de-afară:

— Voinice, dormi ori chiar ai şi murit? —

— N'am murit, dar dacă poţi, aruncă-mi prin fereastră o lopată, ca să-mi fac potecă. —

Crâşmarul cantă o lopată, i-o dă pe fereastră, cătana îşi sapă drum şi deschide uşa. Zice crâşmarul:

— Dar cine - aduse atâta aur? —

— De bună seamă diavolii — răspunse cătana.

Crâşmarul zise să împartă acum amândoi aurul; dar soldatul răspunse că lui nu-i trebuieşte niciun aur; ce-i trebuieşte lui, are, de toate; aurul să-i rămână deci, tot, crâşmarului.

Astfel cătana plecă, se 'ntâlni cu un om, dar omul era Moartea. Ea-i zise:

— Acum ți-a venit vremea să mori. —

— Mie, nu! —

— Ba chiar ție! —

— Mie, nu! —

Şi se ciorovăiră până zise el: „În sac cu tine; şi bate, bâto!“

Deodată moartea 'n sac a fost; și băta bătea, bătea vârtos. Se ruga Moartea s'o sloboadă; că ea nici nu se va mai uita la el. Dacă a făgăduit așa, i-a dat drumul. Și-a mai trăit, de l-ai fi putut pune 'ntr'o traistă, așa scăzuse din trup.

Dacă a văzut că Moartea nu-l mai iea, s'a socotit să meargă el la iad. S'a și dus; dar dracii îl cunoașteau, s'au temut de el și de frică au voit să zidească o cetate. Tocmirea nouăzecișinouă de zidari, să o zidească; pentruca soldatul să nu se mai poată apropia de ei. Ei, în cetate dracii se 'nchiseră astfel, încât cătana n'a putut să între.

De-acolo pe cei nouăzecișinouă zidari cătana i-a dus cu sine la raiu. Și bătu în poarta raiului. Sfântul Petru zise:

— Cine-i acolo? —

— Eu sânt, cătana. Am adus la raiu nouăzecișinouă de suflete.

Cele nouăzecișinouă de suflete le-au numărat, le-au lăsat să intre, dar pe el nu, pentrucă atunci nu i-a cerut Domnului nostru Christos, să-i deie mântuirea sufletului. De supărare, foc se făcu soldatul și atâta îi spuse lui Petru: — Vără-te 'n sac; iar tu, băta, bate-l! —

Petru s'a dus la Christos să i se plângă.

— Dar bine, Petre, nu-ți aduci tu aminte ce inimă bună avea? Numai trei creștari a avut și ți i-a dat ție, toți. Acum trebue să-l iertăm. —

Așa ajunse 'n raiu cătana; și de nu va fi murit, trăește și astăzi.

II.

A doua poveste, tot ungurească, despre aceleași isprăvi cătânești, a cules-o pela a. 1820, Gaal György în colecția Magyar népmesegyűjteménye (editată de Kazinczy Gábor și Toldy Ferencz), Pesta, 1857, vol. I, p. 104-110, publicată sub titlul A szökött Katona (Dezer-torul). Din povestea aceasta arăt mai ales variantele:

Soldatul bătrân își cere liberarea; sărac ajunge la o pădure. Domnul Christos știa ca el are trei creștari; trimite pe Petru să-i cerșască. Cătana-i dă și trece înainte. Domnul trimite pe Petru

să-l întrebe ce-i cere pentru acei creștari; ceru: o pâine albă, să nu se sfârșască niciodată; o ploscă cu vin roșu, fără sfârșit; și o șuncă nesfârșită. Dar mântuirea sufletului, Petre? N'a cerut-o.

Intrând în pădure le găsește pe rând.

Domnul trimite pe Petru să mai întrebe ce mai vrea, doar va cere mântuirea sufletului.

Acum soldatul ceru o pipă cu tutun nesfârșit, și sacul cu bâta. Le-a găsit și pe-acestea.

Apoi ajunge la un oraș. Crășmarul nu are loc, dar îl trimite la palatul în care, de când a murit craiul, nu mai locuște nimeni. Acolo, în odaia'n care mânca regele, i s'a adus de mâncare și de băut. Înoptând aprinse o lumânare. Pela unsprezece oare veni o slugă, care n'a voit să plece 'napoi; l-a băgat în sac și l-a bătut.

Bucătariul veni să-și caute sluga (ramasă'n sac); intră și el în sac.

Apoi veni craiul cu mulți draci; în sac și cu ei și bate-i! Dracul¹⁾ ca să scape, îmbie ceva; cătana-i cere suflețe.

Merg la iad, vără sacul și 99 de suflețe se urcă pe el; iese cu ele; ele se prefac în miei și cătana se face păstor.

Christos trimite pe Petru să-i ceară suflețele. Petru merge ca măcelar. Păstorul le-ar da, dar să meargă și el cu ele. Christos: „Să le măie, deci, unde vrei tu, Petre!“ Și merg împreună până la porțile raiului. Intrară; intră și cătana.

Sfântul Petru întreabă, ce-i de făcut? Christos răspunde: Trupul i-l fac praf și las un vânt, să-l sufle de-aici.

Acum ca să fie de ceva folos, îl făcură straje la poarta raiului; dar așa ca, fără voia lui Petru, să nu lase pe nimeni să intre. Dacă sosiții la rai nu fuseseră cătane, el întreba de Petru; dacă fuseseră cătane, îi lăsa să intre de-adreptul. Sfântul Petru, văzând ca sunt prea multe cătane'n raiu, îi luă dezertorului cinstea și sufletu-i rămase fără slujbă.

În palat fu liniște.

Orășenii au așteptat înzădar cătana.

III.

O variantă am găsit și în faimosul (la Unguri) Benedek Elek, *Katona mesék*, Budapesta (1906) p. 64.

¹⁾ Gaal scrie: Pluto.

Titlul : Az obsitos. (Cătana liberată). Dau și din ea câteva idei :

Craiul, liberându-l din slujbă, dă bătrânului soldat trei creițari. Creițarii-i dă pe rând lui Christos și lui Săn-Petru.

Ca dar cătana-și cere o pipă, cărțile de joc, să câștige el totul, și sacul, să înghiță, la poruncă, toată lumea.

Într'un oraș al craiului cătana intră'ntr'o crâșmă. Aude că'n fiecare noapte dispare, din odaia de straje, câte un soldat crăiesc. S'așează, deci el de pază'n odaia cu pricina. Ca să facă treabă, cere 12 buți cu vin, 12 cu rachiu și 12 lumânări. Și se pune pe joc de cărți, singur. Din pod se lasă diavolul la vale; întâiu picioarele, apoi șoldurile, apoi capul. După el alți draci cad cu duiumul. „Sfâșiati-l“ strigă unul. Dar, la poruncă, toți intră'n sac; iar cătana se pune pe-un somn bun.

Craiul se miră de-așa faptă. Cătana-i cere'n dar: o nicovală, s'o poată lovi 12 fierari deodată, 24 fierari, ciocane și 24 de buți cu vin. Sacul pe nicovală acum; și trageți-i băeți!

Diavolii urlă; și dau zapis că nu vor mai da pela odaia de strajă, să mai fure soldați.

Plecând, cătana respinge aurul oferit de craiu și pleacă.

Trecu vreme multă; bătrânul soldat îmbătrâni și mai mult. Christos, milos, îi trimise un inger, să-l ducă'n raiu. Dar el încă nu voia să plece din lume; și-l băgă și pe inger în sac!

Neliniștit îl slobozi însă și plecă la raiu, deodată cu el.

Săn-Petru îl trimite la iad. Dar dracii închid porțile și-l trimit la raiu.

Săn-Petru iar se împotrivește.

Dar sacul e-aici; și-l înghite și pe Săn-Petru!

Christos vine, îl scoate din sac pe apostolul său și-l bagă pe bătrânul soldat; — și dacă nu i-au dat drumul, și astăzi zace'n sac, la poarta raiului.

(p. conf.) Gh. Bogdan-Duică

De-ale lui Creangă

Din povestea „bujdeucei“ — Unde și când a murit Ion Creangă?
Rectificarea unui act oficial

Ion Creangă! Câte amintiri nu mă leagă de dânsul, din anii copilăriei mele, și până la moartea lui, prea timpurie...

L-am cunoscut, la Iași, pe la 1869—1870, în casele noastre, din strada Coroi, unde venia ca institutor să dea lecții unei copile, luată de suflet. Imbrăcat în haine preotești, cu părul său blond deschis, albicios, cu ochii albaștri, subțire și sprinten — ceea ce contrastează cu figura lui de mai târziu — vioi, mai cu deosebire și vesel, cum a fost întotdeauna Părintele Ion Creangă, m'a cucerit prin comunicativitatea lui prietenească și sinceră. Fusese introdus la noi, de preotul nostru de casă, acelaș Părintele Ivanciu, dela Sf. Gheorghe Lozonschi, despre care el arată că îl starostise cu fata preotului Grigoriu, dela 40 de Sfinți...

În toamna anului 1871, am plecat la studii în străinătate, și revenind la Iași numai vremelnice în timpul vacanțelor, nu am reluat relațiile mele cu Ion Creangă decât tocmai prin anul 1884, în cercul „Junimei“. De data aceasta, l-am găsit imbrăcat în haine civile, mai puțin sprinten, îngrășat, cu gâtul scurt, cu părul mai închis, dar fără ca această schimbare fizică, să-i fi schimbat sufletul, tot atât de vioi, tot atât de neastâmpărat, de comunicativ și de vesel.

Întâlnindu-l foarte adeseori, mai cu deosebire la „Tipografia Națională“, din strada Alecsandri — al cărei coproprietar era, împreună cu institutorii fruntași ai Iașului de pe vremea aceea, Preotul I. Enăchescu, V. Răceanu, C. Grigorescu, I. Mardare și alții, între cari și tipograful Ioan S. Ionescu, conducătorul și mai pe urmă singurul proprietar al tipografiei, și care trăiește și astăzi. Aici unde apărea și revista „Convorbiri Literare“, și unde Creangă venia să-și corecteze lucrările, care toate au fost tipărite la această tipografie — fie în „Convorbiri“, fie în volume — am avut prilejul fericit, de data aceasta, nu numai să-l văd, dar să-l cunosc, să-l înțeleg, să-i admir talentul neasămănat de original ca scriitor și povestitor, precum și sentimentele lui, ca naționalist român și ca om.

La întrunirile „Junimei“, în mijlocul atâtor personalități distinse și la cari domnia pururea veseliei fecundă a spiritului exube-

rant — ca perpetuu protest împotriva „posomorîrii“ pedantismului steril — veselia lui Creangă, se impunea tuturor, cucerindu-ne prin originalitatea ei, întotdeauna instructivă. Căci veselie era și veselia sceptică a lui Vasile Pogor; și veselia frivolă, de „cântecele comice“, a lui Ioan Ianov; și veselia blajină orientală — în nota lui Nastratin Hogeia — a „binehrănitului“ anecdotist aromân, Ioan Caragiani. Dar pe acestea toate le covârșia veselia bunului simț, românesc, — fără nici un amestec de învățătură străină — a lui Creangă, căreia nimic nu putea să-i reziste, când venia, întotdeauna la timp, să restabilească drepturile față de încălcările pretenției seci. „Anecdota primează“, și tot ce nu era adevărat și sănătos, se risipia într'un hohot de răs, de pe urma anecdotei lui... *A n e c d o t ă* — cum se zicea la „Junimea nu *A n e c d o t ă*“.

Firește că și în afară de ședințele „Junimei“, ceasurile petrecute în societatea lui Creangă, erau pentru mine o adevărată sărbătoare: o desfătare sufletească, și un învățământ, pururea de sincer naționalism . . .

Cu deosebită mulțămire îmi aduc aminte de zilele trăite împreună cu dănsul, în luna Iulie 1885, la Slănicul Moldovei, cu toate că pe atunci era suferind și venise la băi, ca să-și caute sănătatea zdruncinată. Din timpul acela, mi-a rămas, ca amintire, fotografia publicată în „Lupta pentru Viață“, revistă literară și sociologică, redactată de N. A. Bogdan (Iași, Anul I, 1903—1904, pag. 75). Această fotografie, a lui Ion Creangă, N. A. Bogdan și a mea, ne-a fost luată pe „tinichea“, de un fotograf ambulant, la una din excursiile noastre, și arată chipul suferind al lui Ion Creangă, în urma boalei crude care îl îndesise.

Cu toate acestea, Creangă, a rezistat încă patru ani de zile. În cursul celor trei ani din urmă, 1887, 1888, 1889 — după întoarcerea mea definitivă la Iași — îl vedeam foarte des, fie tot la ședințele „Junimei“, sau la „Tipografia Națională“, unde dănsul venia aproape zilnic, fie că mă vizita acasă la mine: acelaș ca suflet, ca veselie, ca sinceritate, ca sentimente, ca dragoste nesfârșită pentru țară și neamul său românesc.

Ultima mea amintire, despre Creangă se confundă cu amintirea morții lui — dându-mi astăzi prilejul să rectific o eroare, din actul oficial, cu privire la locul decesului său.

* * *

Unde a murit Ion Creangă?

La Iași. O știe toată lumea. Dar unde, la Iași? Eu o știu exact, cum o mai știu și alții. Tot atât de exact, cum va fi fost înregistrat, desigur, de actul de moarte...

O presimțire totuși — datorită poate neîncrederii în exactitatea actelor oficiale, de felul acesta, — din cauza naturii înseși a faptelor pe cari sunt chemate a le relata, după spusele oamenilor în împrejurări dureroase — m'a făcut să caut a verifica cele scrise în actul oficial, cu cele știute de mine.

Actul! În ziua de 20 Ianuarie a. c. (1930) — stăpânit de presimțirea mea — am pornit, așadar, către Oficiul Stării civile a Primăriei Municipiului Iași, cu petiție timbrată în toată regula: cerând să mi se elibereze un extract al actului de moarte a lui Ion Creangă, și care mi s'a și eliberat, chiar în acea zi, cu numărul 446, în următorul cuprins:

REGATUL ROMÂNIEI
PRIMĂRIA MUNICIPIULUI IAȘI
OFICIUL STĂREI CIVILE

Extract

Din registrul Actelor de moarte pe anul una mie opt sute nouă zeci.

No. 5

Ioan Creangă.

Act de Moarte

Din anul una mie opt sute nouă zeci luna Ianuarie ziua doua ora două după amiază, act de moarte a Ion Creangă de cincizeci doi ani, de religie ortodoxă de profesie profesor văduv, domiciliat desp. III, mort trei zeci una Decembrie la anul expirat una mie opt sute optzeci și nouă ora unul post meridiene în casa din Strada Golia cu No. 51. Martori au fost D-l Vasile Th. Ciohodariu de cincizeci ani funcționar domiciliat desp. III și Nicolai S. Ghiorgheu de trei zeci ani funcționar domiciliat în desp. III, care și au subscris acest act, după ce li s'a cetit, împreună cu noi și D-rul Gheorghe Iuliano, verificator de morți, domiciliat în despărțirea III, care a constatat acest caz de moarte. Făcut de noi Dimitrie A. Greceanu, oficer stărei civile 1 Municipiului Iași.

Urmează semnăturile . . .

Dat conform regis., astăzi în 20 a luni Ianuarie 1930.

Oficer Stărei Civile

Delegat

(ss) G. Pă rău.

Director

Pop.

No. 446.

Acesta este actul oficial. Actul cuprinde o gravă eroare, pe care mă grăbesc a o rectifica, după amintirile mele:

Ion Creangă, nu a murit „în casa din Strada Golia, cu No. 51“ — cum zice actul oficial — ci în „bujdeuca“, proprietatea lui din Strada Țâcău Nr. 4.

În casa din Strada Golia, cu Nr. 51 — astăzi Strada Cuza-Vodă, având încă acelaș număr 51, și fiind ocupată acum de un magazin de încălțăminte „S. Galman“ — se afla atunci debitul de tutun, pe care îl obținuse Creangă, dar pe care îl exploata fratele său Zachei. Acesta locuia acolo cu familia sa: nu Ion Creangă, care își avea locuința în „bujdeuca“ lui, unde a și murit.

Această amintire a mea este precisă. Totuși voind să o controlez — pentru alții, căci eu însumi nu mă puteam înșela — m'am dus imediat, ieșind dela Primărie, la dl. Ioan S. Ionescu, tipograf, fostul asociat al lui Ion Creangă, la „Tipografia Națională“, și care locuiește și astăzi în curtea fostului local al acelei tipografii, în Strada Alecsandri. D. Ioan S. Ionescu, ca cel mai competent în această materie — deoarece d-sa și cu regretatul Miron Pompiliu, a îngrijit de înmormântarea lui Ion Creangă — mi-a confirmat în totul cele știute de mine, prin următoarea declarație, dictată soției sale, și semnată de d-sa, pe care o reproduc întocmai:

Declarație.

Subsemnatul Ion S. Ionescu fost co-proprietar și asociat cu defunctul Institutator Ion Creangă, declar că fostul meu tovarăș și vechi prieten, Ion Creangă, au murit în noaptea de 31 Decembrie 1889, în vîrstă de 52 ani, în casa lui numită de dănsul bojdeucă, din Țicău, iar nu cum arată actul de mîrte eliberat de Primăria Iași că ar fi murit în Str. Golia 51, ceea ce este cu totul greșit. Căci eu împreună cu Profesorul Miron Pompiliu ca prieteni l-am înmormîntat rîdicându-l de

la casa lui din Țicău. Locul mormântului ni l'a dat în urma cererei noastre fostul Primar Vasile Pogor. În Str. Golia 51, era debitul de tutun a lui Ión Creangă care era condus de fratele său Zachei Creangă care ședea cu familia lui în acel debit.

Acesta este adevărul. Pentru Ión S. Ionescu și după dictarea sa am scris eu această declarație ca soția sa

Eufrozina I. Ionescu

Iași 20 Ianuar 1930.

I. S. Ionescu.

Această mărturie a d-lui Ioan S. Ionescu, adevărește dar ceea ce am spus în contrazicere cu actul oficial :

Ioan Creangă a murit la Iași, în „bujdeuca“ lui, din Strada Țicău.

Ar putea cineva să întrebe — doar sunt atâția „sceptici“, în lumea aceasta — că mai la urmă ce însemnătate are să știm : dacă Creangă a murit, în „bujdeuca“ lui din Țicău, sau în casa din Strada Golia cu Nr. 51 ?

Aș întreba și eu, mai întâi :

Ce este mai însemnat să cunoaștem : adevărul sau eroarea ? Dar adevărul — în cazul acesta — oricât ar părea de puțin însemnat, la prima vedere, are o însemnătate deosebită. Acest adevăr, face parte din însași ființa lui Creangă pe care nu ni-l putem închipui — și nu-l putem înțelege — decât așa cum a fost.

„Casa din Strada Golia cu No. 51“, este o imposibilitate psihologică. Era imposibil ca Creangă să locuiască în acea prăvălie, fără aier, fără lumină și fără altă vedere decât a stradei zgomotoase, și a unei murdare curți jidănești.

Imposibil ! „Bujdeuca“ din Strada Țicău, cu grădinița din față ; cu pârașul grăbit trecând pe sub ulmul de lângă casă ; cu cerdacul de din dos, având o vedere largă, admirabilă asupra Tătărașului și a dealurilor Cîrcului și Șorogarilor, deschise imediat hoinăriilor lui, în tovărășia lui Eminescu, și altor prieteni, această „bujdeucă“, a fost doar anume aleasă de dânsul : pentru că i se potrivea sufletește.

Aici a trăit, aici a petrecut cu prietenii săi, aici a suferit — aici a creiat operele lui neperitoare — *aici a murit. Acesta este adevărul.*

Și iarăși întreb:

Oare poate fi indiferent, pentru memoria lui Creangă — în primul rând, pentru înțelegerea operei sale, de către generațiile viitoare — ca să rămână în ființă eroarea actului oficial, cu moartea lui „în casa din Strada Golia cu No. 51“, și să ne ducem acolo în pelerinaj, la... magazinul de încălțăminte, sau altul, ca poate să ne sfințim de evlavie și să simțim, ceea ce el a simțit, și a scris?

Bujdeuca lui Creangă în mahalaua Țacăului (Iași)
(după un desem de T. Pamfile, v. rev. „Ion Creangă“ 1914, 287)

Eroare! Oroare! Dar cum se explică această eroare, introdusă în actul oficial? Se explică ușor, dacă avem în vedere că cei doi „marturi“, funcționari, nu aparțineau familiei, nici prietenilor lui Creangă; că vor fi fost luați ca marturi de ocazie în ultimul moment, pentru îndeplinirea formalității întârziate, cum se vede din împrejurarea, că actul de moarte a fost redactat, în grabă, chiar în ceasul înmormântării, pe când familia se afla la cimitir! Căci textul actului zice, după cum am văzut:

„Din anul una mie opt sute nouă zeci, luna Ianuarie, ora două după amiază“...

Dar la ora aceea tocmai, avea loc înmormântarea lui Ion Creangă, la cimitirul „Eternitatea“, cum arată invitația tipărită, ce mi s'a trimes și mie, și pe care o păstrez, cu următorul text, având în frunte o capelă și un inger, cu o salce plângătoare:

Ioan Creangă

Profesor în vârstă de 52 ani după o lungă suferință a încetat din viață în ziua de 31 Decembrie. Înmormântarea va

avea loc Marți 2 Ianuarie ora 1 precis la cimitirul Eternitatea unde se află depuse rămășițele lui. Fii, Frate și surori roagă pe toți amici, colegii și cunoscuții a asista la înmormântare.

„Fii“, este iarăși o greșală, de tipar. Căci Creangă, nu a avut decât un singur fiu: Căpitanul C. Creangă.

Dar va să zică: actul de moarte — datat la ora două — este în întârziere cu un ceas, față de înmormântarea anunțată la ora 1 precis. Întârzierea actului, îi explică eroarea datorită, grabei cu care a fost făcut: în ultimul moment.

Explicând și cauza erorii — ușoară de înțeles — rămâne dar adevărul, de altfel indiferent de orice altă explicație, așa precum îl cunosc, și l-a mărturisit și d. Ioan S. Ionescu: fără nici o îndoială posibilă și de mare preț pentru noi.

Sunt dar foarte fericit, că am putut să fixez acest adevăr, descoperind eroarea din actul oficial. Căci dacă ar fi rămas această eroare — după dispariția și a noastră, a ultimilor cunosători ale celor văzute cu ochii — s'ar fi putut întâmpla ca un Taitler oarecare, cumpărând „casa din Strada Golia cu No. 51“, să o fi vândut Primăriei, Ministerului, sau vreunei, presupun, societăți literare, a viitorului: ca locaș sfințit prin moartea lui Ion Creangă, și care poate că ar și fi fost transformat în muzeu!

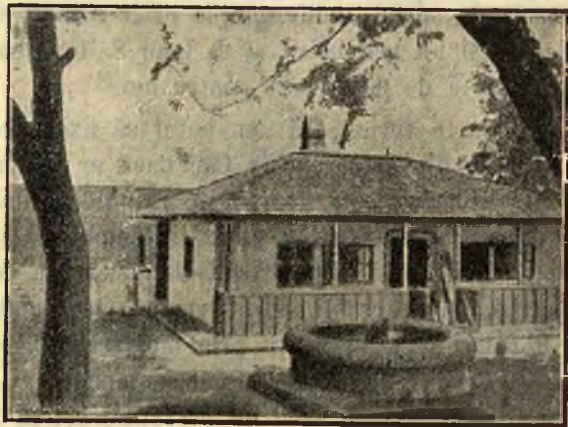
Iar Românii ar fi venit aici de pretutindeni: să vadă, și să nu înțeleagă nimic. Pe când „bujdeuca“, din Strada Țăcăului, așa de plină de înțeles — devalorificată prin eroarea din act — s'ar fi risipit, precum era să se risipească dăunăzi...

* * *

În primăvara anului 1918, în adevăr, „bujdeuca“ ajunsese într'o stare de dărăpănare totală, și era gata să cadă pe vale. Căci șarampoi, pe care era clădită, din partea aceea, putrezind, ca și acoperemântul de șindilă, prin care intra ploaia, „bujdeuca“, de vălătuci, având și grinzile putrede, se povărnise, așa că orice furtună ar fi putut-o risipi, dacă nu ar fi fost luată de apa din deal.....

Atunci, cătră sfârșitul suferințelor noastre din timpul războiului, cu deosebire de grele, la Iași ne-am constituit în comitet, împreună cu d-nii inginer Gh. Popescu deputat Al. Alimăne-

știanu, G. T. Kirileanu și Dr. C. Ionescu-Olt, refugiați din București; cu d-nii profesori Dr. N. Leon și Dr. C. Șumuleanu, de la Universitatea din Iași; cu d. Dr. N. Racoviță, primarul Comunei Iași; și cu noi, prietenii mai vechi ai lui Creangă: N. A. Bogdan, publicist, Ioan S. Ionescu, tipograf, C. Grigorescu, fostul învățător, astăzi decedat, și cu mine. Acest comitet, sub conducerea tehnică a d-lui Gh. Popescu, a început prin a canaliza apele din deal și păraul, construind și un basen, cu o cișmea lângă ulm; a înlocuit șarampooii putrezi, de câtră vale, și a reconstituit întreaga clădire, punând-o sub acoperemânt de șindrilă, cum fusese întocmai, cu cele două odăi și cu cerdacul din fund. Urma să se construiască și căsuța

Bujdeuca lui Creangă, restaurată
(după broșura Pentru amintirea lui Ion Creangă 1918)

de alături, care servia de bucătărie pe vremea lui Creangă — și care se risipise mai înainte. Această căsuță era de neapărată trebuință, pentru paznic, pe când în cele două odăi urma să se întemeieze un mic muzeu, cu amintiri despre marele povestitor, și despre Eminescu, care petrecuse aici împreună cu dânsul. Dar comitetul s'a disolvat la încheierea păcii, lăsând ca această lucrare să se îndeplinească de Rectoratul Universității din Iași, căruia i-a încredințat îngrijirea și desăvârșirea „bujdeucei“, ca unul ce dispune de atâtea mijloace, îndeosebi, de concursul entusiast al studențimii române...

Așa a fost, ce a fost. Dar ce este astăzi?

Duminică 26 Ianuarie 1930, ca să fixez bine data, m'am dus împreună cu d. Dr. C. Bacaloglu, profesor al Universității din Iași — acum transferat la București — ca să vizităm „bujdeuca“ din Strada Țăcău. Și iată ce am constatat:

Canalizarea noastră, de la 1918 rezistă; dar basenul, nereparat, de supt ulm, se dărâamă. Căsuța de alături, nu s'a construit. Paznicul, pus de Rectorat, locuște în casă, ocupând odaia din stânga, el, soția lui, trei copii și o femeie bătrână: șese persoane, într'o încăpere de trei metri pe patru. Odaia din dreapta servește „muzeului“, care cuprinde — pe lângă câteva reproduceri ale „bujdeucii“, cum era în starea de dărăpănare de mai înainte — o măsuță de brad, o laiță, o cofă cu apă, iar pe pereții crăpați, gravuri boțite și rupte, fără sticlă și fără cadre, chipul cunoscut al lui Eminescu, din ediția mea, a operelor lui complete, Cuza-Vodă, Domnii Țării, cari abia se mai disting, pe hârtie ordinară, îngălbenită de vreme, și, tot așa de-asupra ferestei de la miazăzi, lipită pe părete, ca și celelalte, o gravură mică, mai veche, reprezentând, autentic, pe însuși Bolivar 1783—1830, eliberatorul Venezuelei, și creatorul Boliviei! Dar peste toate acestea, triumfă placarda modernă colorată, cu reclamă „Vinuri Naturale Luther“, reprezentând un păhar cu vin auriu, și struguri galbeni-verzui, pe fund albastru închis (din stabilementul grafic „Krafft & Drotleff A. G. Sibiu“), păstrat la „Muzeu“, în nu mai puțin de trei exemplare, din cari am luat și eu unul, ca document de pietate și de „cultură“, a timpului nostru!... Pe când, mai uitasem să spun, că „cerdacul istoric“ — unde Ion Creangă, a creiat cele mai multe din operele lui, și unde și Eminescu a petrecut, de atâtea ori, și s'a ascuns între altele, și la 1883, venind din București, de și-a scris „Doina“, cetită în „Junimea“, și la desvălirea Statuei lui Ștefan-cel-Mare, din Iași — l-am găsit acum ocupat cu țeale, hârburi și tot felul de bondroase de-ale gospodăriei. De ai fi zis că le adusese tocmai atunci Bahluiul, dacă nu ar fi fost acoperite cu praf de demult...

Mă opresc. Fără nici un comentariu. Doar să zicem: faptele vorbesc de la sine. . .

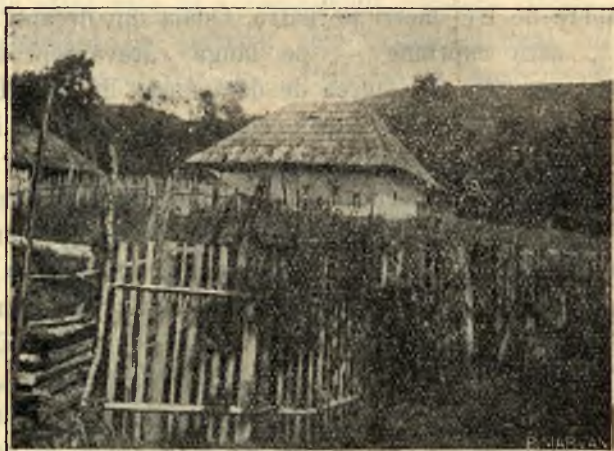
Din povestea „bujdeucii“ sunt atâtea de spus! Dar cine ar putea să le spună deodată?

Scopul meu a fost acum, numai unul. Să dovedesc:

Aici a murit Ion Creangă.

Dovada este făcută. Scopul meu este atins. Celelalte, vor veni mai pe urmă. Când va fi timpul lor... Dacă va fi!

A. C. Cuza

Casa vornicului David Creangă (bunicul lui Cr.) în Pipirig
fot. în 4 Iulie 1925

De-ale școlii (Spicuri)

Ș'apoi să fie cineva de tot bou, încă nu este bine. Din cărți culegi multă înțelepciune; și la dreptul vorbind, nu ești numai așa, o vacă de muls pentru fiecare.

(Amintiri I)

. . . cumplit meșteșug de tâmpenie, Doamne ferește! (e școala cea cu „turbare de cap și frântură de limbă“).

(Amintiri III)

. . . profesorul, care și el se mira cum a ajuns profesor, zicea: „Luați de ici până ici“, cum mi se pare că se mai face pe unelocuri¹⁾ și astăzi.“

(Amintiri III)

Când să-ți petreci și tu tinereța, apucă-te de cărturărie; parcă are omul zece vieți!

(Amintiri IV)

Ion Creangă

¹⁾ Chiar și la Suceava! (Nota culegătorului).

Insemnări de-ale lui Creangă

După moartea lui Ion Creangă, m'am dus și eu, împreună cu Eduard Gruber și Grig. Alexandrescu, la „bojdeuca“ din strada Țacăului, de am răscolit toată locuința, ca să găsim manuscrisele și alte documente ce ar fi rămas dela povestitorul nostru drag.

Mare ispravă n'am făcut; multe lucruri n'am găsit, și dintre puținele cărți răvășite prin casă, eu am luat două broșuri, care pe mine mă interesau.

Prima broșură, care începe cu pagina 105 și sfârșește cu 148, — ceea ce însemnează că-i un extras dintr'o publicație oarecare, probabil un Calendar — este intitulată astfel:

PEPELEA

seau

Tradițiuni Năcunare

Românești,

Culese, înorânduite și adaogite

de

Doc. T. Stamati.

Pe aceeași copertă, urmează al doilea titlu:

TODERICĂ

Poveste

și

Tăndală și Păcală

de

C. Negruzzi.

Broșura nu are nici anul nici locul tipăririi, dar este în afară de orice îndoială că s'a tipărit la Iași, la Institutul „Albina“.

Data când s'a tipărit broșura aceasta, putem s'o determinăm, călăuzindu-ne de povestea „Păcală și Tăndală“ a lui Negruzzi.

D-l G. Adamescu, în „Istoria literaturii române“, ne învață că „Toderică“, nuvela lui Negruzzi, s'a tipărit la 1844, în revista

„Propășirea“, iar Alecsandri, în Introducerea volumului „Păcatele tinerețelor“ spune că a fost tipărită în revista „Dacia literară“.

Din revista „Dacia literară“, tipărită în Iași, la 1840, au apărut numai trei numere, din Ianuarie până în Iunie, când a fost suprimată (1); dacă „Toderică“ s'a tipărit în această revistă, data indicată de d-l Adamescu este greșită. Dar d-l Adamescu are dreptate, deoarece „din relațiunile contemporane, din informațiunile lui C. Negruzzi și Vasile Alecsandri și din jurnalul de suprimare, rezultă că „Propășirea“ a fost suprimată pentrucă a publicat în coloanele sale „Satiră către mintea sa“ de Antioh Cantemir, tradusă de A. Donici și C. Negruzzi, și „Toderică“ nuvelă de C. Negruzzi (2).

Iată însă că în broșura pe care am găsit-o la Creangă, povestea „Păcală și Tândală“ are însemnată și data când a fost scrisă: „Februarie 1842“.

Să fie această broșură, fără dată, un extras din revista „Dacia literară“?

Nu. — Revista, după indicațiile d-lor Hodoș și Ionescu, avea formatul în 4-o (30 pe 23 centimetri), pe când broșura are formatul 25 pe 14.

Nu putem admite nici ipoteza că la tragerea extrasului din „Propășirea“, s'ar fi transformat zațul, din formatul revistei în formatul broșurii, pentrucă, în asemenea caz, ar fi trebuit schimbată și paginația broșurii, care ar fi început cu 1, și nu cu 105, pagină la care începe „Pepelea“, în publicația din care este extrasă.

Să se fi tipărit broșura după 1844?

Nici ipoteza aceasta nu se poate admite. Dacă revista a fost suprimată și Negruzzi exilat, din pricină că s'a publicat, în revistă, nuvela „Toderică“, este evident că nu ar fi îngăduit censura să se tipărească, după 1844, o lucrare în care figurează și nuvela cu bucluc.

În asemenea împrejurări rămâne o singură ipoteză plauzibilă: Între 1842, când a fost scrisă povestea „Păcală și Tândală“, și între 1844, când a fost suprimată „Propășirea“, din pricina lui „Toderică“, ambele lucrări ale lui Negruzzi, și „Pepelea“ lui Stamati, au fost publicate într'un Calendar, din care s'a extras broșura pe care o am eu; anul acesta nu poate să fie decât 1843.

1. — Nerva Hodoș și Al. Sadi Ionescu: Publicațiile periodice românești, tom. I, p. 181.

2. — Id., p. 526.

De ce, publicată în Calendar, nuvela lui Negruzzi nu i-ar fi atras urgia stăpânirii? Pentru că nu va fi fost interpretată ca în 1844, când numai cuvântul „propășire“ era suspect, și censura l-a suprimat din capul revistei, care a rămas numai cu titlul: „Foaie științifică și literară“.

A doua broșură, pe care am găsit-o la Creangă, este: „Mica colecțiune de superstițiile poporului român. (Deosebite credințe și obiceiuri). Adunate de George S. Ioneanu. — Buzeu, Editura librăriei modernă A. Davidescu, 1888“.

Aceste două broșuri au fost cetite, cu multă atenție, de Creangă, ceea ce se vede din diferite însemnări făcute pe ele.

Aproape fiecare pagină din broșura lui Ioneanu are, la margine, diferite semne, în dreptul diferitelor superstiții. Semnele acestea variază, probabil după importanța pe care o prezentau pentru Creangă. Unele semne constau din două trăsături, cu creionul, în forma unui X, cu ramurile mai scurte sau mai lungi; altele sunt o linie verticală, tăiată la mijloc cu o roată, care dă forma unui fi grecesc; un X cu o roată la încrucișarea liniilor; un simplu parentez; o linie lungă, verticală, cu un X la capătul de jos; un X urmat de un parentez [X]; o linie orizontală cu un X în coadă — toate acestea sunt semnele întrebuințate de Creangă pentru credințele și superstițiile asupra cărora s'a oprit atenția lui, în această broșură.

Un singur cuvânt, din toată broșura, este subliniat.

La pagina 45, este credința: „In unele localități pomenetele ce se împart pentru un mort, se fac în formă de scară, căci pre aceia scară se sue mortul la cer“; cuvântul pomenetele este subliniat.

Cealaltă broșură are însemnări scrise de mâna lui Creangă, cu creionul.

Aceste însemnări sunt:

Pe copertă:

A tachină (a pildui)
(childui)

În „Pepelea“ lui Stamati se reproduce un „plugușor“; la pagina 115 este textul acesta:

„Dar curva de moară, ce păștea brândușe pe costișe,
dacă au văzut așa povoare mare

Puse coada pe spinare
Și fugi la lunca mare“.

Creangă cunoștea altfel urătura aceasta, și a făcut următoarele îndreptări: a tăiat cuvântul „dacă“, și a pus în loc cuvântul „cum“; după „au văzut“, a pus un semn de trimetere, a tăiat cuvintele „așa povoare mare“, și pe margine a scris:

Atâtea care
încărcate cu povoare,

asa încât, după Creangă, textul trebuie să fie astfel redactat:

Cum au văzut atâtea care
Încărcate cu povoare,
Puse coada pe spinare
Și fugi la lunca mare.

Urmează în textul lui Stamati, versurile:

Numai lelea murăriță,
Era bună meșteriță,
Luând un cojoc mițios,
Și îmbrăcându-l pe dos,
Cu tăriță, cu cojiță,
Prinsă moara de codiță,
Mai apoi și de călcăiu,
Și o puse pe căpătăiu,
Lovi c'un ciocan în șele,
De o dede pe măsele:
O mai strânge, o imbină,
Și o dă și pe făină.

Indreptările lui Creangă dau forma următoare (subliniez cuvintele lui Creangă):

Numai lelea murăriță,
Era bună meșteriță,
Luând un cojoc mițios,
Mi ți-l îmbracă pe dos,
Cu tăriță, cu cojiță,
Prinsă moara de cosiță,
Mai apoi și de călcăiu,
De-o puse pe căpătăiu,
Și-i da un ciocan în șele,
De-o așăzâ pe măsele;
O mai strânge, o imbină,
Și o dă și pe făină.

După cuvântul „făină“, Creangă pune un semn de trimetere, după care scrie:

Și apoi turnă în coș
Grâu mărunțel, de cel roș

Urmează apoi cuvintele

(Grîn frumos ca fața lui Hristos)
care sunt închise în paranteze și tăiate, și sub ele continuă:

Și grîul, din coș, cădea în teică,
Din teică sub piatră,
De sub peatră în covată,
Și nu curgea făină
Ci curgea aur și mărgăritari
Pe la curțile Dvoastre
Boeri mari.

Patru versuri, din textul lui Stamati, sunt tăiate de Creangă:

Deci îndat' au măcinat
Grâul care l-au turnat,
Și făină au eșit
Ca ometul prea albit

Se recunoaște lesne că factura lui Stamati nu este a versului popular, ceea ce nu i-a plăcut lui Creangă.

Spre sfârșitul urăturii, Stamati pune:

„Mai bine de cât vom însera pe la curțile D-voastre, mai bine pe la bordelle noastre“.

Creangă adaugă:

Cu lut lipite
Cu baligă muruite
Cu var vărute.

Și astfel reconstituim varianta plugușorului în forma pe care i-o cunoștea Creangă, din copilăria lui.

Și o ultimă însemnare a lui Creangă.

Pe marginea paginei 116 el scrie:

Ia mai mânați copii.

apoi taie cuvântul „mânați“, pentru a ieși:

Ia mai îndemnați, copii.

Iată toate însemnările lui Ion Creangă, făcute în aceste broșuri.

Artur Gorovei

Pe urmele „Amintirilor“

(Folticenii în „Amintirile“ lui Creangă)

Cine, urcând dealul spre Baia, se întoarce cu privirea spre Halmul cel scăldat pururea'n soare, pe care cresc fânețele cele mai mândre și frumos mirositoare și pe care, în sunet molcom de tilincă, pasc vite albe, acela zărește subț el, ascuns în verdele copacilor, Folticenii „unde la toată casa este livadă mare“. Panorama orașului te oprește locului.

Din inima târgușorului se ridică, semeată, biserica „Adormirii“; la stânga, mai departe, albește bisericuța Oprișenilor, cu țințirumul care adăpostește mormântul blândului povestitor Dragoslav; iar între ambele biserici, cu acoperișul de draniță înegrită de vreme și cu frumoasă turlă, tăcută și singuratecă, părăsită, mijește biserica Folticenilor Vechi.

Între aceste trei biserici se întinde orașul vechiu, boeresc. Dincolo, la dreapta, în jurul Sinagogii mari, cu puțină verdeață, cu acoperișurile dese, multicolore, altă lume: partea negustorească, trăind din târgul de Joia și iarmarocul Sf. Ilie.

Acest iarmaroc adună și azi vecinătățile din Bucovina și din județul Neamțului. Odinioară, când nu șerpuia lenevos drumul de fier pe marginea molăului Șomuz cel acoperit de pădurea deasă și scundă a stufărișului cenușiu — acest iarmaroc era mult vestit și nu numai scriitorii noștri, ci și cei streini, ca W. de Kotzebue au povestit multe despre minunățiile lui.

E toamnă și dealurile rotunde cari mărginesc valea Șomuzului sunt acoperite cu bronz în nuanțe variate și armonioase de ruginiu. Nicăiri nu vei întâlni ca aici, decor mai bogat în culori tomnatece, dela galbenul luminos al frunzelor abia pălite de salcie, la galbenul auriu al frunzelor de mesteacăn desprinse de pe trunchiul alb ca hârtia poleită cu argint și până la ruginiul sângerieu al făgetului și stejărișului: un adevărat ospăț al ochilor!

Această simfonie de culori, în care surâsul se înfrățește cu melancolia, e așternută pe străzile liniște, pe drumurile pietruite. Trotoarele și drumul de cară nu se mai zăresc de subț noianul de frunze foșnitoare...

Așa, pe o toamnă târzie ca aceasta, cu livezile încărcate de rod, cu zărilor împurpurate, bronzate, cu poezia târgului patriarhal, cu aerul îmbălsămat și pișcând ușor obrajii, a sosit acela care avea

să fie cel mai mare povestitor al nostru, pe atunci un biet nebăgat în seamă „Nic'a lui Ștefan a Petrei, om de treabă și gospodar în Humulești“ de colo, de subț Cetatea Neamțului, de pe țărmurile însozite, pline de visare, ale Ozanei.

Învățase ceva carte la Broșteni cu vestitul dascăl Neculai Nanu, al cărui nume se citește și azi pe o frumoasă cruce, în țin-tirimul satului.

Ocolind dughenile, trecând repede prin mijlocul târgului, tânărul candidat la preoție din voia mumei sale, Smaranda, se duce la gazda lui Nică Oșlobanu, a lui Mogorogea, Gâtlan și Trăsnea, pe strada Rădășenilor care urcă domol, între livezi și căsuțe albe, mărunte, de români nevoieși, sau de mici slujbași ai târgului.

Sunt mici căsuțele, e drept; dar ceva te îndeamnă se treci mereu pe dinaintea lor și să urci strada care duce spre satul de gospodari vestiți, Rădășenii. Sunt căsuțe zâmbitoare, cu pereții albi, ferestruici luminoase, ceardacuri îmbietoare, grădinițe cu flori bătrânești: gherghine, ochiul boului, rozete, condurași.

Iată, aici a stat, în căsuța aceasta de păpuși cu streășina joasă de-o ajungi cu mâna, cu cei doi chiparoși în fața ușii, părintelui „Catihetu“. Îl văd bătrân-bătrân, întins la soare, abia vorbind, sau mergând cu greu sprijinit de nepotul său, adormit și el astăzi întru Domnul, Diaconul Leon Băncilă. Nu-și amintia prea bucuros de Creangă, căci n'a avut partea cea mai simpatică în „Amintiri“.

Pe dinaintea lui a trecut Creangă, dascălașul, ca să se ducă la casa ce găzduia candidații de adunătură „între cari mulți lăsându-și nevestele acasă câte cu doi trei copii, veniseră la Folticeni să se pricopsească de învățătură...“

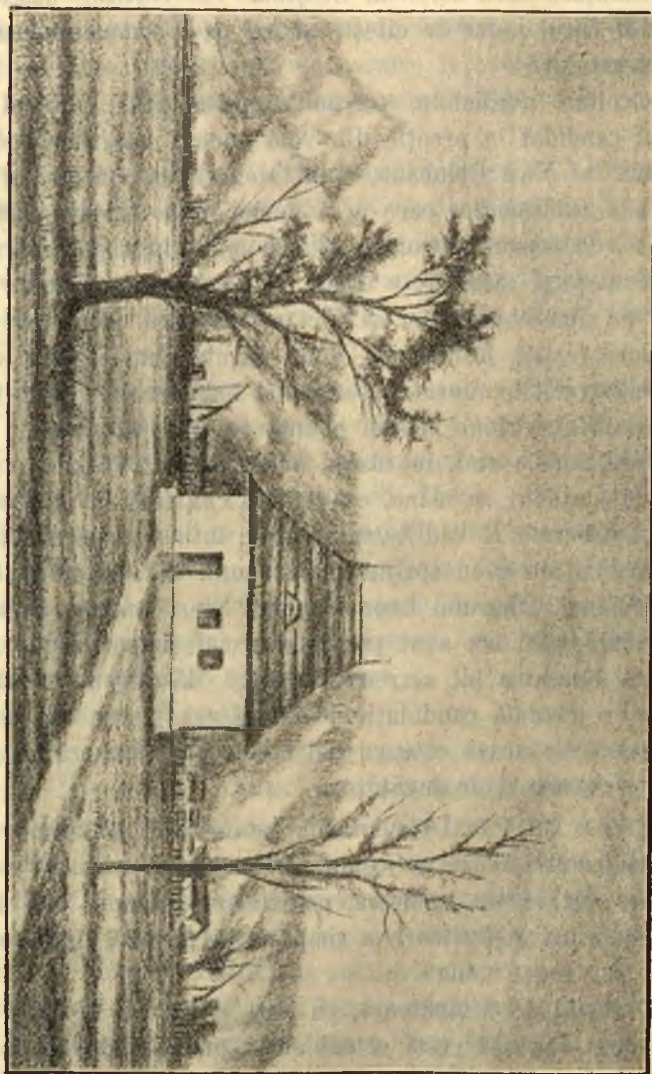
E casa lui Pavăl Ciubotariu, „staniștea“ dascălimii, dărâmată și iar ridicată așa cum a fost și sunt mai toate casele de aici, cu deosebire că aceasta, modestă, poartă azi deasupra ușii de intrare placa de bronz amintitoare a timpului de fericită tinerețe a aceluia care a fost Ion Creangă.

E destul de încăpătoare, cu lăiți și paturi de jur împrejur odaia mare. Parcă-l vezi și azi aici, „proslăvind-se pe cuptior, între șanuri, calupuri“ și alte dichisuri de ciubotar pe Pavăl holteiu, îndurător și bun, înțelegător al tinereții zburdalnice.

La vatra cu jăratec trage din ciubuc „Pepelea de moș Bodrângă“ sluga și mângăetorul tinerilor dascăli, adevăratul lor profesor, căci „dela moș Bodrângă zic și eu că aveai ce învăța;

fluerul său te făcea să joci fără să vrei și poveștile lui nu-ți dau vreme de dormit.“ Dela el o fi învățat Creangă al nostru multe jiti din cele ce-a scris, dela acest poet boem fără casă și masă, cu sufletul tânăr, care făcea și pe popa Buligă Ciucălău din păraul

CASA COPILĂRIEI LUI CREANGĂ LA HUMULEȘTI
(după ediția dela 1892 ilustrată de Teodor Butcînu)

Buciumenilor să-și pună poalele antereului în brâu, să svârle pot-capul și să joace cu dascălașii „de-i pălăliau pletele“. Minunat mai trebuie să-i fi „zis“ moșul din fluer, de-i fermeca pe toți cu cântecele lui „sculățele“, și jucau toți „până ce asudau podelele

și le săriau tălpile dela ciubote cu călcâi cu tot“, ba, la urmă, își săria și Pavăl din minți și „își rupea ciubotele ferfeniță, jucând împreună cu noi“.

O fi fost așa ca părechea lui, bădița Alexandru Vasiliu din Tătărușii noștri, cu fluerul lui fermecat.

Și apoi, iată-i pornind pe înserate, când se aprindeau fânarele și plopii din grădina maestrului Sadoveanu tremurau în pâlپări de aripi frânte, spre „cinstita crăsmă, la fata vornicului dela Rădășeni.“ Moș Bodrângă mergea în urma lor dondănind. Și acolo în crășma aceasta din drum, într'o odaie mare cu obloanele trase la ferestre „numai noi-înde-noi și crășmărița când poftia, ca la casa ei“ se încingea petrecania dăscălească, încălzită cu vin de Odobești, din căni mari de lut, aduse de crășmărița cea frumoasă, care turna singură'n pahare „de săriau stropii de vin de-o șchioapă'n sus, de tare ce era“.

Și după ce mântuiau de bănt, le aducea altă cană, pentru care mulțamiau crășmăriții tot cu sărutări, până ce ea se făcea că se mânia, dar „iar venia și iar fugia, căci așa se vinde vinul, pe unde se vinde...“

Și petrecerea o încheia „urâciosul de Trăsnea, cu pupoiul lui cel fără de veste, căci la de-al de-astea mai tot prostul se pricepe.“ Și crășmărița cea frumoasă curat că se mânia.

Împăcarea o făcea tot șugubățul de moș Bodrângă, care îi întărâta la joc cu fluerul „de dam chiorăș prin fasole, mazere și bob, iar sămânța de cânepă se făcea oloiu, părând sub tălpile noastre“.

Acasă, „Oșlobanu cu ciubotele dintr'o vacă, se puneau cu creștetul pe pat și cu tălpile'n grindă. Și ce să-ți vadă ochii? Să nu spun minciuni, dar peste o dimerlie de fasole i-a curs atunci din turețe...“

Iar Dumineca, trecând pe la aceeași crășmă, care se aține drumului, porniau dăscălașii cu ciubote și straie nouă la horă în satul megieș, Rădășenii, „sat mare, frumos și bogat“ jucând la trei hore într'o singură zi.

Cât despre școală și popie seminariștii noștri nu se prea îngrijiau. Popia aceasta era ceva strein de sufletele lor laice. Vorba moșului Vasile, tatăl lui Mogorogea: „Ia mai bine rugați-vă cu toată inima sfântului Hărășc (Ierarh) Neculai de la Humulești, doar v'a ajuta să vă vedeți popi odată! Căci bir n'aveți a da, la mese

ședeți în capul cinstei și mâncați tot plăcinte și găini fripte. Iar la urmă vă plătește și dințaritul!" Cam acesta era și „idealul“ dascălilor noștri . . .

Iată colo, peste drum de casa lui Pavăl, aceea trebuie să fi fost casa fierarului la care s'au mutat catehumenii cu zestrea lor: Moș Bodrângă, după pozna cu „poștele“ cele sălbatece.

Iar mai la vale, împrejmuit acum, a fost „medeanul“ unde veniau sătenii cu lemne și unde „cărpănosul“ de Oșlobanu, încingând cu brăullemnele din carul omului din Sasca, câștiga prinsoarea „îmfându-le'n spate și, la gazdă cu dânsel“ fără de parale!

Dar biserica, azi pustie, din Folticenii vechi! Uite-o strejuind niște morminte uitate de oameni și vreme, colo, pe alea umbroasă ce duce spre „Băneuța“.

La poartă căscioara dărăpănată. Aici „era, ceva mângâiere“ pentru Creangă: fata popii cea singurică și fără de mamă. L'o fi așteptat adeseori uitându-se de la ferestruica cea întunecată dinspre drum, care-i încadra, ca o pictură veche, frumosu-i cap îngândurat și trist. Trece Creangă; dar nu-i singur. E cu Trăsnea, care crede că va învăța mai ușor gramatica lui Măcărăscu: mi-ți-i, ni-vi-li . . . tologindu-se pe un hat despărțitor de lanuri colo, jos, pe clinul dealului ce duce spre drumul Sucevii. Și după ce dondănia și „turba de cap hăt bine“, îl striga pe Creangă să-l asculte. „Ce este gramatica, măi Trăsne?“ — „Iar el, închizând ochii răspundea iute-iute și mornăit: „Ce este gramatica română, este, ce este, este . . . Hai, du-te, Ștefănescule (Creangă), că m'apuc de învățat!“

Și Creangă se ducea la fata popii, întorcându-se la Trăsnea cu „zgărđița dela gâtul copilei, c'o năframă și cu sânul plin de mere domnești“ pecând „zărghitul de Trăsnea, dormia pe hat cu gramatica subț nas și habar n'avea de frig“, deși era prin luna lui Noembrie.

Iată cadrul pitoresc în care s'a înfiripat cel mai frumos „Adevăr și poezie“ românesc, isvorit din cea mai fericită tinerețe, pentru că ne-a dat cea mai minunată carte din câte are literatura noastră.

Nimic nu prețuește în literatura românească mai mult, ca spor la literatura universală, prin caracterul lor adânc național, ca sfintele „Amintiri“, sincere, naive și totuși așa de măiestrite!

Și din aceste „Amintiri“ partea cea mai vioaie și hazoasă s'a petrecut aici, în ulița Rădășenilor, tihnită, aromind în soarele de toamnă zgârcit și deaceea scump, care, străbătând ușor prin cren-

gile tot mai golite, împrumută frunzişului din livezi strălucire de bronz, ca o aureolă în cinstea vechilor icoane ale unei tinereţi cristalizate în nestemată slovă . . .

Virgil Tempeanu

Frângurele (Spicuii)

- „Cu cine Ține atâta amar de bucate?“
— „Cu cei slabi de minte și tari de vârtute“

(Amintiri din copilărie I)

(Intâmplarea) a făcut pe oameni așa cum sânt: ori cuțite de oțal, ori de tinichea . . .

(Amintiri d. c. III)

. . . unde nu-i dă . . . un pupoiu, fără veste! Căci la de-aceste mai tot prostul se pricepe.

(Amintiri d. c. III)

Multe sânt de făcut, și puține de vorbit, dacă ai cu cine te înțelege.

(Amintiri d. c. III)

Când e vorba de credință, ce-ți mai trebuie învățătură?

(Amintiri d. c. III)

Tot mănăstiri să croiești, dacă vrei să te bage dracii în samă . . .

(Dănilă Prepeleac)

. . . la casa fără copii, nu cred că mai este vrun Doamne-ajută!

(Povestea percului)

Beala împăraților e ca sănătatea noastră!

(Povestea porcului)

. . . de făcut treabă nu mai cade coada nimănui . . .

(Fata babei și fata moșneagului)

. . . mai ușor ar putea căpăta cineva lapte dela o vacă stearpă decât să te îndatorească o fată alintată și leneșă.

(Fata babei și fata moșneagului)

Ion Creangă

Creangă la Slănicul-Moldovei (1885)

Fragment ¹⁾

În vara anului 1885, aflând că eram hotărît a merge pentru vro lună la băile dela Slănic, să-mi caut de sănătate, Creangă mă pofti să întârzii câteva zile plecarea, spre a porni odată împreună cu el care mergea mai în fiecare an la acele băi. Ne-am înțeles de zi, și ne-am pornit odată.

În vagon eram numai noi doi bărbați, o cucoană cam în vârstă și, paremise, trei fete ale ei. O bucată de loc tăcusem cu toții ca piticii; dela o vreme însă, Creangă, care de felul său era cât se poate de guraliv, rupse tăcerea, adresându-se la doamna cea în vârstă: — Incotro călătoriți cuconiță? —

Cuconița se uită cu un ochi măsurător din cap până'n picioare la Creangă și întorcându-și capul la loc nu răspunse nici-o iotă.

O altă tăcere cam lungă urmă; vremea era foarte frumoasă, și ne plăcea să privim la priveliștile lungului Moldovei prin care treceam; deodată mă trezesc din visarea mea poetică, cu un mare pachet hodorenc-tronc peste cap; mă uit, picase o cutie cu pălării, ghemuri și alte mărunțișuri ce se împrăștiară depe polița de sus a vagonului. Doamna cea cu fetele sări din loc, îmi aruncă o privire groaznică, și se puse să-și strângă mărunțișurile depe jos, — fără însă a murmura un singur cuvânt..

Dela o vreme, Creangă se apucă să-mi spue un șir de anecdote frumoase, cu țigani, cu jidani, cu turci, feldefel, și toate mă făceau să râd, de mi se încărcea stomahul..

Nici-un zâmbet însă pe fața cucoanei sau a fetelor ei: erau niște adevărate *n'aude, n'avede, n'a greul pământului*.

Lui Creangă asta-i făcea rău; la Bacău mă invită să ne schimbăm vagonul, și după-ce intrarăm într'un altul, unde eram numai noi doi — începurăm să ne întrebăm unul pe altul, că cine vor fi momâiele celea cu care călătorisem până acuma?

— Or fi mute, bre Bogdanaș!

— Doar și surde?

— Mai știi păcatul!

— Or fi streine...

¹⁾ Din schița (vrednică de a-l încondeia pe Creangă) *Ion Creangă*, vol. *N. A. Bogdan, Povești și bazaconii din Moldova* (ed. III 1923).

— Or fi englezoaice.

— Or mari aristocrate?

— Ba mai degrabă niște ochincărițe înțolite, ce nu se mai înjosesc să vorbească cu de-al-de noi!

În astfel de necurmăte întrebări fără de răspunsuri sigure, noi petrecurăm mai toată vremea până la Târgul-Ocnei.

Aci ajungând, înainte de a lua trăsură spre a merge bucata de loc pe care încă nu e drum de fer, ne puserăm să mâncăm câte ceva în birtul gării..

Veni chelnerul și ne aduse o listă; eu cerui un bulion și o friptură; Creangă stătu vro zece minute ca să aleagă între cele șese feluri de bucate ce erau pe listă. La urmă, când văzu că chelnerul pierde răbdarea îi dădu lista în mână, îndărăt, și-i zise:

— Mie să-mi dai de toate; numai cată să fie porțiile cum se cade, nu numai unse farfuriile! —

Asta mă făcu să holbez o păreche de ochi lungi.

Mie-mi aduse ce poronci; lui Creangă deasemenea ce poronci el, și anume; un bulion, apoi un borș de pui, un *eingemacht*, costițe cu mazere, friptură la tigae, friptură de frigăroi, udate de-o garafă, ceva mai puțin de-o jumătate de ocă de vin alb vechișor.

Mă uitam cu jind cum înghite cu o plăcere, cu un gust nepus, una după alta, borșul după bulion, friptura românească după cea nemțască, — și-l invidiam că nu sânt în stare să.. fac și eu ca dânsul, — barim friptura ce o cerusem n'am putut s'o mănânc toată...

Dela masă se sculă, parecă mai ușurel decât cum era când se pusese.

Ne suirăm în trăsură; pe drum Creangă opri pe vezeteu la o crâșmă și ceru o leacă de apă; o copilă de ungurean îi veni cu o cofiță de cele de moși, plină cu apă rece dela o fântână din apropiere; el o puse la gură, și când o lăsă jos, cofița era aproape deșartă. Dădu un gologan fetei, și pornirăm iară.

Fața-mi mărturisia mirarea; da nu-mi venia să i-o spun. Creangă mă găci, și-mi zise:

— Hehei băete dragă! așa mănâncă și așa bea românașul adevărat, cel născut și crescut la coarnele plugului, nu ca fârlifușii depe la târguri, crescuți în bumbac, — cari numai parcă tot bumbac mănâncă și bumbac — se trezesc într'o zi în loc de carne și oase!... —

În Slănic ședeam amândoi în aceeaș odaie; tovărășia lui peste zi îmi era de o veselie ne mai pomenită; peste noapte însă era un

chin; căci boala sa mai totdeauna noaptea îl apuca, când ți-i somnul mai dulce — și trebuia să sar din pat spre a-i da ajutoarele trebuitoare.

La Slănicul-Moldevei (1885): Creangă, A. C. Cuza și N. A. Bogdan

Îndată ce se lumina de ziuă, pe la 3 ceasuri, mult 3 jum. ne treziam unul pe altul, ne îmbrăcam în grabă și mergeam noi cei dintâi la izvorul Nr. 3, ca să ne facem cura obicinuită.

Aici, între paharele de apă clocită, ce le înghițiam mai mult în silă decât de bunăvoie, Creangă nu mai înceta cu frumoasele sale znoave, glume, istorii poznașe fel și chip, încât trecea timpul cu ele, cât nici băgai în samă.

Știa mii și mii de versuri populare, care de-care mai frumoase și mai hazlii. Din toate câte mi-a spus nu mai pot reproduce azi decât următoarele două bucăți, — cari le-am fost publicat încă în acel an în revista *Familia*, din Oradea-Mare, — însă, după cererea lui Creangă însuș, fără a spune că le-am cules dela dânsul, ci dându-le ca culegeri direct din gura poporului.

Iată-le:

I

Franză verde ș'un șalău
 Șapte mori is pe-un pârau,
 Toate macină la grâu.
 Dar la moara cea din josu
 O turnat puicuța 'n coșu,
 Ș'o turnat grâu și sacară
 Ca să fac-o azâmioară,
 Frământată 'n lăcrămioare
 Și coaptă la țițișoare,
 Să de puiului să moară,

II

Fruză verde siminoc,
 Purcesei într'un noroc
 Pe'ntunericu de foc.
 Nimerii la altă casă
 Cu nevasta mai frumoasă,
 Și bărbatu-i nătărău,
 Acolo să fiu și eu!

Mi-a mai spus o poveste lungă, cu *Hărăpoaica* cu buza de nouă ocă, poveste care ne-a ținut sub un fag pletos vro 3 ceasuri neclintiți, — dar din care, cu multă părere de rău o spun, nu-mi mai amintesc astăzi decât prea puțin.

Alte povești mărunțele cu scene foarte — deochiete, le spunea iarăș, fie la vremea mesei, fie când ne duceam să bem laptele sara la mulsul caprelor, în capătul satului.

Din pildele spuse de el, am publicat în acest volum chiar una, și anume: *Spicul drept și spicul plecat*, cure mi-o istorisise cu prilejul venirii în Slănic a unui tânăr și chipeș *capitalist*... care umbla țănoș ca o lumânare de Paști, și privia pe ceilalți simpli muritori dela înălțimea... nasului său.

Venind un fotograf, care poza pe *tinichia*, — fotografie așa zisă *americană*, — invitai de mai multe ori pe Creangă să-și scoată și el poza. Dar mai totdeauna îmi răspundea:

— Decât să dau un frâncușor ca să mă văd lat pe tinichea, mai bine cumpăr cu el un coșuleț de brânză sau de păstrăvi, — și mi-a prii mai bine decât tinicheaua.. —

Într-o zi însă, aflându-ne și cu d. A.C. Cuza, îl hotărîi să ne pozăm tustrei în grupă; ne așezarăm într'un tufiș de lângă sala de cură, Creangă stînd în picioare, îndărăt, și noi pe o bancă, eu la stînga, Cuza la dreapta lui.

Cînd fotografu! scoase cîte o tinichea pentru fiecare din noi, zic lui Creangă:

— Voiu păstra această fotografie ca o adevărată icoană...

— Da, bine faci dragul meu! S'o păstrezi ca pe icoana răstignirii lui *Hristos*!

Ne păcălise rău... dar asta mă făcu să am o dragoste și mai mare pentru acea icoană, care o păstrez și astăzi cu destulă smerenie.

N. A. Bogdan

Recenzii

Biblioteca clasicilor români: Ion Creangă vol. I, II și III (1928) edit. „Ancora“ București (Ediție... ne-îngrijită de E. Lovinescu). —

O „nouă“ ediție Creangă! Ediție care însă nu-i decât pur și simplu lovinesciană! Ceea ce va ză zică, tot pe atîta de ne-trebnică pe cît este ediția Eminescu pusă în circulație „numai pentru comerț“ (G. Ibrăileanu) de acelaș E. Lovinescu în aceeași editură ¹⁾ „Ancora“! Mă refer la cele stabilite de G. Ibrăileanu (în „Viața romînească“ 1929 Nr. 5-6) cu privire la felul cum E. Lovinescu l-a schingiuit pe Eminescu. Căci ediția Eminescu „datorită“ lui Lovinescu „este inferioară tuturor celorlalte ediții“ (Ibrăileanu 278), fiindcă Lovinescu „dă informații... cu tonul omu-

¹⁾ Pentru alte tertipuri „comerciale“ ale editurii „Ancora“ cf. cuvenita reclamă ce i-am făcut-o Ancorei în pagina reclamei din „Făt-frumos“ An. IV 1929 Nr. 8.

lui care a cercetat singur“ (256), „dar singur nu umblă niciodată d. Lovinescu“ (253), ci, d. p. s'a „băgat iobag la Scurtu“ (254), — „aşadar d. Lovinescu „controlează mai ales Convobirile“, dar copiază pe Scurtu¹⁾ cu greşeli cu tot“ (264), căci „Lovinescu când te copiază, te copiază cu credinţă, nu se'ncurcă“ (264) şi „d. Lovinescu e un adevărat vacuum-cleaner, care adună gunoiul din toate ediţiile“ (271), „d. Lovinescu culege de oriunde tot ce poate falsifica textul lui Eminescu“ (273) etc. etc. etc. În sfârşit Lovinescu „nici nu bănuieşte măcar cum se face o ediţie“ (254) — şi, uimindu-se de atâta editorială bătaie de joc, se mai întreabă Ibrăileanu: „... pentruce mai scoate şi d-sa (Lovinescu) o ediţie a lui Eminescu? Pentru comerţ? Numai pentru comerţ? Comerţ cu Eminescu?“...

Da! — răspundem noi: Comerţ cu Eminescu! Şi acum, comerţ cu Creangă! Căci nu se poate o mai netrebnică ediţie Creangă decât aceasta, pe care acelaş Lovinescu ne-o dă „cu tonul omului care a cercetat singur“, deşi „copiază cu credinţă²⁾, nu se'ncurcă“... Voiu face însă abstracţie de împrejurarea că şi subsemnatul (alături de Econ. D. Furtună d. p.), în cazul lui Creangă, a trebuit, fireşte, să deţină oarecum rolul lui I. Scurtu... Voiu face deci abstracţie de faptul că d. Lovinescu, „cu tonul omului care a cercetat singur“, plagiază (cuvântul e al d-lui Ibrăileanu pag. 253!) din contribuţiile mele Institutului Creangă 1925 şi Drumuri moldovene 1925 şi „se face c'a cetit aceste publicaţii“ (Ibrăileanu 256). Urmăriţi d. p. cât de perfect congruent — [La pag. 70 din Instit. Creangă, din greşală de tipar, e eliminat adaosul pe care-l avem în rev. „Ion Creangă“ II 1909, 334: „un băieţel deştept şi frumuşel“; adaosul... lipseşte deci şi la Lovinescu III 15!) — coincid citaţiile mele — (... până şi'n ortografie şi'n tehnica de suprimare a pasagiilor noi, prisoselnice!.. Noui sânt la Lovinescu doar numai falsificările citaţiilor; d. p.: „care e persoana Ia“ vol. III 15 în loc de care'i rev. „I. Creangă“ 1909 334 şi care-i L. Morariu, Instit. Cr. 70; sau „să nu cumva să audă“ III 18 în l de „ca nu cumva...“ rev. „Sezătorea“ V 207 şi L. M., Instit. Cr. 72; sau „zice serios dom' Creangă“

¹⁾ Dar I. Scurtu nu trebuie confundat cu E. Lovinescu, şi rămâne totuşi un merituos eminoscolog!

²⁾ Şi cu tot duiumul de falsificări şi greşeli de tipar cari sunt meritul editorului Lovinescu!

III 18 în l. de „zise“ rev. „Şezăt.“ V 207 şi L. M., Inst. Cr. 73 etc. etc. etc.) — cu cele ale „cercetătorului“ Lovinescu care nici măcar nu uită să-şi semneze „cercetările“: vol. I 60 şi III 55! Deci: L. Morariu, Instit. Creangă 69-70 = Lovinescu III 15-16; L. M. idem 71-73 = Lov. III 16-18; L. M. id. 19 = Lov. III 21-22 etc. etc. etc. De unde însă nu rezultă că acest Lovinescu ar fi inutilizat monografia mea d. Institutului Creangă... Nu! Fiindcă strădania comercială (... era cât pe ce să zic: editorială) a dlui Lovinescu nu-şi dă rând cu falşurile. Lovinescu (III 21) citează şi falsifică d. p. titlul cutării broşuri la carea colaborat şi Creangă: „Răspuns la criticele nedrepte şi calomniile or (sic) înverşunate, îndreptate în (sic) contra cărţilor“..., după ce noi (Instit. Creangă 17) cu precizie aproape fotografică, dădeam titlul adevărat al acestei rarissime broşuri: „Răspuns | La | Criticele nedrepte şi calomniile înverşunate, îndreptate contra | cărţilor“.. Etc. etc. etc. Urmăriţi apoi cât de superficial reproduce (din L. Morariu, Instit. Cr. 79!) Lovinescu chipul viciat, falsificat, inautentic al lui Creangă, chipul asupra căruia L. Morariu s'a pronunţat în ale sale Drumuri moldovene (113-115)! Dar, pentru Dumnezeu, editorul Lovinescu (I 58) citează doar acesta Drumuri moldovene! Te pomeneşti că totuşi nici nu le-a citit! Ori în adevăr d. Lovinescu „nici nu bănuieşte măcar cum se face o ediţie“?... Din ignoranţă (cuvântul e al d-lui Ibrăileanu pag. 278!) Lovinescu recidivează deci o impietate (cuvântul e al D-lui Ibrăileanu pag. 278) la fel ca cea săvârşită faţă de Eminescu când d-sa populariza chipul unui biet „paralitic general“! — Dar cum ziceam) şi mai ales neavând la îndemână dimensiunile Vieţii româneşti, nu voi să mai stăruiesc asupra destoiniciei editoriale (cât pe ce să zic: asupra foarfecelor editoriale!...) ale d-lui Lovinescu, ci, într-o vreme când un oarecare Gr. Gr. Scorpan (cu articolul Ediţiile lui Creangă în „Revista critică“ III 1929, 189-203) îşi dă cu părerea că, în opera editorială a lui E. Lovinescu „scrierile lui Creangă... s'au bucurat de o tipărire mai îngrijită, datorită lui Eug. Lovinescu“ (200), — mă voi resemna să semnalez cât de amarnic a ajuns să fie crâmpoţit bietul Creangă de cătră editorul Lovinescu. Aşadar, câteva — numai câteva! — din falşurile ediţiei Lovinescu în ce priveşte chiar textul lui Creangă Iată-le: tântul I 67 (în loc de tontul „Convorbiri literare“ XIV

1880-1881, 366; cf. și Lovin. III 160: un tont); blendă I 68 (în l. de bleandă „Conv. lit.“ XIV 366); îngrunzit I 85 (în l. de îngurzit ed. Gh. T. Kirileanu-II. Chendi, ediț. a VIa, 28); ospasul I 96 (opsasul „Conv. lit.“ XV 1881-1882, 2 din german. Убѣаѣ = călcăiu, toc); le vine în cap I 99 (le vin în cap „C. l.“ XV 3); învăluia I 101 (învălia „C. l.“ XV 4); pâclclișit I 103 (păcllișit „C. l.“ XV 4); anapoda I 115, III 101 (anapăda „C. l.“ XV 8); De vânzare ți-e găinușa aia I 118 (De vânzare-ți e găinușa ceea „C. l.“ XV 5); celelalt I 125 (celalalt „C. l.“ XV 12); sunt I 131, 149, 160, III 117 (sânt ed. cit. Kirileanu-Chendi 51, 61, 66, 245); ca mahalalele I 133 (cu mahalalele „C. l.“ XV 445); Horodnica I 142 (Horodincea „C. l.“ XV 449); lobde I 143 (lodbe „C. l.“ XV 449); unii I 144, II 149, 151, 159 (unia cf. Lovin. I 145, II 79; III 75, 76 și Leca Morariu, Instit. Creangă 62); nu așteptau rugate I 163 (nuse (?) așteptau rugate); cum nu-i cânelui I 168 (cum nu-i e cânelui „C. l.“ XV 459); cuțitașui I 169 (cuțitașul „C. l.“ XV 459); sunteți I 170, II 197, III 98 (sânteți ed. cit. Kirileanu-Chendi 71, 252, 105); cripia I 176 (ciripia ed. cit. Kiril.-Chendi 75); sburătaci I 178 (sburătăci Kiril.-Chendi 76); de frică lăieșilor I 184 (de frica . . . Kiril.-Chendi 79); ca îndată II 7 (ea îndată „C. l.“ IX 1875-1876, 284); Să ne zvârle II 9 (să ne zvârlă „C. l.“ IX 285); la pag. II 10 lipseșc versurile: De te-ai coace toată toamna, Ești mai acră decât coarna (cf. „Conv. lit.“ XXV 1891-1892 pag. 1118 și . . . Lovinescu¹⁾ III 27!!!); băți II 15 (băț „C. l.“ IX 339); răle II 339 (rele²⁾ „C. l.“ IX 339); harțoește II 29 (harțoește „C. l.“ IX 454); să-l poate II 34 (să-l poată „C. l.“ IX 456); este vorbă II 35 (este o vorbă „C. l.“ IX 457); să aud cum chiui II 37 (să văd cum chiui „C. l.“ IX 458); după omule II 39 lipsește semnul întrebării („C. l.“ IX 459); să-l azvârle II 44 (de îndreptat, poate: să-l azvârlă, cf. mai sus

¹⁾ Editorul Lovinescu a dispus în chip atât de superficial, de mecanic (cu foarfeca!) reproducerea corespondenței lui Creangă, după ediția D. Marmeliuc, Cernăuți 1924 (389), încât nici n'a băgat de seama că de pe urma acestei reproduceri s'ar impune anumite emendări în poveștile lui Creangă!!!

²⁾ Față de unilaterală tendința alui Gr. Gr. Scorpan de a generaliza fonetismul ră (rea) răle (rele), răpede (repede), noi, Moldoveni cari rostim rea, rele, repede (cu e deschis) — avem rezerve.

Șoara m'amaru' treptat. 'cu candelă' supă
veche; leii suau, sedea cei du pe la câ-
telarii; adesea de una funcoabina de la

Песняры

Triniciu în Песняры de

Песняры

De Песняры, nu l'aua veduta de Песняры
pedite a veni de Песняры, la Песняры ostenim în Песняры
nuie Песняры varte Песняры !

Песняры

să zvârlă); ziulică II 49 (ziulica „C. l.“ X 1876-1877, 105); stă la ușa II 55-56 (stă la ușă „C. l.“ X 108); să-i înghiță!) II 63 (să-i înghită „C. l.“ X 112); celălalt II 64 (celalalt „C. l.“ X 112); amândouă fete II 70 (amândouă fetele „C. l.“ XI 1877-1878, 213); i să făcu milă II 71 (i se făcu m. „C. l.“ XI 214); cuptorul II 72 (cuptiorul „C. l.“ XI 214); o baba întâmpină II 72 (o babă întimpină „C. l.“ 214); altele mai noui II 74 (altele mai nouă „C. l.“ XI 215); să²⁾ dă jos II 76 (se dă jos „C. l.“ XI 216); Toate cu toate II 79 (Toate ca toate „C. l.“ XI 21); nu se da cu două II 80 (nu se da cu una cu două „C. l.“ XI 22); năzbutii II 81 (năzbătii, deși chiar și'n „C. l.“ XI 22 cetim năzbutii! Ediț. cit. Kirileanu-Chendi 166, asemenea greșit: năzbutii, dar 313: năzbătii!); Iă-ți II 83 (I e - ți „C. l.“ XI 23); Bălan II 84 (Balan³⁾ „C. l.“ XI 23); Trecuse vreo doi ani în mijloc II 88 (. . . la mijloc „C. l.“ XI 88); Primește bani II 92 (Primește banii, deși'n „C. l.“ XI 28 asemenea: bani); Nevasta-hăi II 101 (Nevastă-hăi „C. l.“ XI 32); barbate II 104 (bărbate „C. l.“ XI 34); șovăind la o margine, când la alta II 106 (șovăind când la o . . . „C. l.“ XII 1878-1879, 22); Sfântul Petre II 106 (Sfântul Petru cf. Lovin. II 124 sau Sfântul Petrea cf. Lovin. II 120 și mai ales „Nic'a lui Ștefan a Petrei“ în Amintiri I și „că-i feciorul lui Ștefan a Petrei“ în Amintiri II); să mai dee vrodată ochi cu II 124 (s. m. d. v. ochii²⁾ cu „C. l.“ XII 31); cuptor II 124 (cuptior „C. l.“ XII 31); în toți sperieții II 128 (în toți spărieții „C. l.“ XI 173); să te lase II 132 (deși chiar și'n „C. l.“ XI 174: sa te lase, vom îndrepta: să te lese cf. Lovin. II 159: să nu lese); ca ghiață II 140 (ca ghiața „C. l.“ XI 177); îngheruia II 156 (înghesuia „C. l.“ XI

¹⁾ . . . Iar d-nii profesori C. Loghin și Traian Brăilean se pot din nou convinge cât de literară e această formă (istacizată) să înghiță, care vine să falsifice chiar și un text al lui Creangă! (Of. Leca Morariu, Un pic de morfologie și de alteva . . . în „Glasul Bucovinei“ 1930, Nr. 3154).

²⁾ Deși rostirea lui Creangă va fi fost chiar să făcu, să dă, bani (= banii), calu (= calul) — totuși, întrucât, de altfel, ediția Lovinescu nu prezintă înfățișarea lui Creangă în forma lui excesiv moldovenească (așacum în mod eronat — și l-ar dori pe Creangă un Gr. Gr. Scorpan!) — n'avem dreptul de a fonetiza numai incidental: să făcu, bani (articulat) etc.

³⁾ Și la Lovinescu II 84 și'n „Conv. lit.“ XI 23 trebuie îndreptat: „nea! Balan, nea! Zurzan în loc de „na Balan, nea Zurzan!“

183); Ia auzi-l-ai II 173 (I-auzi-l-ăi „C. l.“ XI 189); mi-ați da fata II 179 (mi-ți da f. „C. l.“ XI 192 și Lovin. II 182); cei păți cu mine nu-i împărți II 182 (... cu nime nu-i ... „C. l.“ XI 192); țuhăește III 77 (tuhăește „C. l.“ XVII 1883-1884, 115; și mai bine e: tiuhăiește); facă și ce-or ști III 77 (facă ei ce-or ști „C. l.“ XVII 115); Clopotarul III 83 (Clopotariul! Cf. Coțcariul III 83, vătrariul III 124 și Leca Morariu, Drumuri moldovene 95, apoi Lovin. III: 125 croitoriul, fierariul); curge III 87 (cură); să crape III 87 (să crepe cf. mai sus: să lese); nu îi erau III 88 (nu-i erau „C. l.“ X 376); la Peatră III 89, 90, 91, în Piatră III 91, 99, 109 (la Piatra; în Piatra cf. L. Morariu, Drumuri moldov. 82; și'n „Conv. lit.“ X e greșit: la Peatră 376, 377..., în Peatră 377, 380...); să se adăpe III 93 (să se adepe cf. să se lese; și'n „C. l.“ X 378 greșit: să se adăpe!); jupâneșita III 93 (giupâneșica¹⁾ „C. l.“ X 378); cârnește III 104 (cârnește „C. l.“ X 382); mușterii III 110 (mușterei, deși'n „C. l.“ X 384 cetim mușterii!); să se cârnească III 113 (să se cârnească „C. l.“ XII 258); oaspele III 120 (oaspetele „C. l.“ XVI 1882-1883, 487); intra III 159 (întra); zăbovi III 161 (zăbăvi cf. Lovin. II 180: să ne zăbăvim, deși'n „C. l.“ XI 192, iarăși literarizat: să ne zăbovim!) — etc. etc. etc. etc. etc., căci nu e treaba noastră să facem noi (cel puțin deocamdată nu) ceea ce ar fi trebuit să facă editorul lui Creangă, E. Lovinescu! Țineam numai să-i arătăm d-lui Gr. Gr. Scorpan de ce „tipărire mai îngrijită“ s'a bucurat Creangă prin osârdia... comercială „Ancora“-Lovinescu!

Să mai insist asupra faptului că editorul... cu foarfeca... E. Lovinescu ne informează atât de insuficient, de fals, în tot ce privește latura istorică-literară a lui Creangă? Pentru Lovinescu (I 56), păcătoșenia de ediție Creangă din „Biblioteca p. toți“, e... „reproducerea integrală a ediției dela Iași“! Cronologia lui Lovinescu? Știri învechite culese din te-miri-ce manual de istorie literară prăfuită! D. p. „după cum știm²⁾“, din 1863 (sic), de când tânărul diacon începe să urmeze cursurile Școalei normale V. Lupu... (III 21)! Nu, d-le Lovinescu! Creangă începe școala dela Institu-

¹⁾ Cf. Nota 1 din ed. cit. Kirileanu-Chendi pag. 103! - Drept care și „jupâne Strul“ din „Conv. lit.“ X 377 trebuie îndreptat „giupâne...“ (cf. „C. l.“ X 384: lui giupân Ițic).

²⁾ „după cum știm“, noi, Lovinescu...

tul „V. Lupu“ la 8 Ianuarie 1864 (cf. „Făt-frumos“ III 1928, 198). Sau: „Epilepia îl pune pe scriitor (Creangă) în mormânt în ziua de 31 Decembrie 1889“ (III 50). Ce fel de „31 Dec.“ ? . . . Au deci dreptate Bucureștenii cari în Dec. 1929 (mi se pare chiar și la Academia Română) comemorau 40 ani dela moartea lui Creangă! . . . Nu! Creangă a murit la 12 Ianuarie (st. nou) 1890. Etc. etc. etc.

În sfârșit, informația d-lui Lovinescu șchioapătă la orice pas. D. p. — încă această ultimă pildă — d. Lov., bizuindu-se în munca sa editorială, vrea să încheie (III 55): „Și cu acestea am isprăvit cu reproducerea¹⁾ aproape a întregului material informativ la Ion Creangă“. Dar vai de cine se'ncrede în Lovinescu! E vorba d. p. de corespondența lui Creangă și — ignoranța (Ibrăileanu!) lui Lovinescu trece cu vederea . . . numai . . . următoarele atât de prețioase²⁾ scrisori ale lui Creangă: 1. două scrisori (din 1885) adresate lui Iacob Negruzi și publicate de Gh. T. Kirileanu în „Ion Creangă“ XII 1919, 101-102; 2) trei scrisori (din gura morții 1888 și 1889) familiare publ. de Icon D. Furtună în rev „Năzuința românească“, Craiova An. V 1926 Nr. 3 pag. 37-39; 3. cea mai veche și mai „artistică“ dintre scrisorile lui Creangă, scris.³⁾ din 1862, publ. de Econ. D. Furtună în „Făt-frumos“ An. II 1927 33-37! Dar aice, editorul Lovinescu are cel puțin scuza că aceste scrisori n'au apărut . . . în cutari monografii . . . maneabile, neglijabile, plagiabile . . . , ci numai în niște biete reviste de provincie față de cari Capitala⁴⁾ orcând are privilegiul ignorării și al.. ignoranței . . .

Deci: Cumu-i Turcu-i și pistolul; cumu-i editura, îi și editorul! Și cumplită-i bucurie lui Creangă, d-le Gr. Gr. Scorpan, de așa „tipărire mai îngrijită“!

Leca Morariu

¹⁾ Mărturisirea aceasta „cu reproducerea“ are meritul unei circumstanțe atenuante p. editorul Lovinescu . . .

²⁾ Cf. „Junimea literară“ XIV 1925, 330, „Făt. frumos“ II 1927, 98-100 și „Floarea Soarelui“ An. I 1927, 78.

³⁾ Vezi fragmentul dela pag. 40

⁴⁾ Chiar și împreună cu bibliograful ei Gh. Adamescu! . . .

Multe și mărunte....

Creangă inedit, sau Creangă comercial? — Crede el d. Octav Minar că nu trebuie să ne dea nici o lămurire despre felul cum d-sa îmbogățește opera lui Creangă cu banalități ca Șoarecele șiret și lacom sau Un pui de urs, sau cum și-a prăpădit țiganul nasul (v. O. Minar, Creangă povestind copiilor, București ed. Socec, fără an, deci ediție veșnic proaspătă, ediție comercială)...? Și ce ți-ar fi dacă această „literatură“ a lui Creangă (?) s'ar ilustra numai prin banalitatea fondului! Căci nemaipomenite sânt stridențele limbii. Se poate oare ca Ion Creangă să fi păcătuit cândva cu așa erezii de expresii improprii sau chiar greșeli de limbă ca d. p.: „încă nu doboară (sic) cărămida“ (5); „lingăi (sic)... ca șoarecele“ (7); „Dacă vrei să-l cumperi, ți-l dau cu (sic) douăzeci de lei“ (12) — în loc de: „pe (sau, și mai bine: în) 20 lei“... Și de altfel ce mai podoabe de stil-Creangă: „ne tot furlandisiam cu hiritiseală“ (8); „ursul când auzi vocile (sic) apropiindu-se“ (14)! Orcum d-l. O. Minar ne rămâne dator cu răspunsul... — așa cum și, de altfel¹⁾, ne rămâne dator și cu alte răspunsuri...

Și rămâne să mai arătăm cât de „comercial“ e și acest Creangă-O. Minar! D-l O. Minar deci habar n'arecă, la expresia dorință a lui Creangă (vezi „Convorbiri literare“ XXV pag. 1118) versurile din „ed.“ Minar 142 trebuie intervertite așa: „Puțini suie, mulți coboară, Unul macină la moară“! Colegul lui Lovinescu, O. Minar, editează apoi (162): „ce-i păți, cu mine (recte: cu nime!) nu-i împărți.“ Nu mai insist asupra faptului că O. Minar îl actualizează și-l bucureștenizează pe bietul Nic alui Ștefan e Petrei: arhaicul să moriu (v. L. Morariu, Morfologia verbului II/2 pag. 58) devine la Minar (118): „să mor“; moldovenescul să-i deie lui Ivan devine (30): „să dee“...; păreche devine „pereche“ 31; stăi devine „stai“ etc. etc. etc. Căci — se vede lucrul — e vorba, de-o ediție numai bucureșteană, — pentru copiii bucureșteni și pentru... comerțul bucureștean!

Creangă revizuit de V. Conta? — Nu prea înțelegem cu ce pretenții, Ana Conta Kernbach (în Biografia lui Vasile Conta, Iași 1916, 20) — vrea să ne facă a crede că „întreaga operă a prozatorului din Humulești a trecut mai întâi prin mâinile Conta“. Și totuși înțelegem, fiindcă în același avânt de reclamare a paternității literare pentru V. Conta, aceeași A. Conta-Kernbach (ibid.) mai pretinde: „Tot de această pornire ține și iubirea lui (lui Conta) pentru poezia populară, pe care o culege cu dragoste între 1865-69 în Basarabia. Colecția de poezii populare care se publică în

¹⁾ Cf. d. p. „Făt-frumos“ 1929 Nr. 3, copertă pag. 4.

operele complete ale lui Eminescu, e făcută în mare parte, dacă nu chiar în întregime, de către Conta și trimeasă aceluia din Gand în 1871 prin dr. Fătu.“ Și continuă reclamanta A. C.-K.: „O altă manifestare de aceeași natură este indemnul pe care-l dă, mai târziu, lui Creangă, căci doar întreaga operă aprozatorului din Humulești a trecut mai întâi prin mâinile lui Conta.“

O carte didactică a lui Ion Creangă

Dar noi, în articolul Folcloristul Eminescu („Junimea iterară“ 1923, 53), rectificându-l pe Iacob Negruzzi și Emil Riegler, arătam că o bună parte din cântecele populare culese de Eminescu e de proveniență ardeleană și bănățeană, — fapt pe care, de altfel, îl semnalase, acu la 1902, și editorul acestor cântece, Ilarie Chendi (Eminescu, *Literatura populară* 1902, pag. VIII, Nota 2). Dovezile pot fi orcând produse și sporite! D. p.:

Pe drumul Aradului
Cătana'mpăratului,
Când era l'ameazăzat
Fu'n cetate la Arad . . . (ed. Chendi 52)

* *

Când primăvara sosește
Cătana la drum pornește
Din bogăție ce-o are
Ia borneul¹⁾ pe spinare

Drumu-i lung și fleșterit²⁾
El pleacă tot amărit,
Ia lula și duhănește
Și cămeșa o cărpește
Și curele ferbelește³⁾ (Chendi 65-66)

Vântul bate scolăie
Cârpa nani-i roșie
Vântul bate, leagănă
Cârpa nanii galbenă (Chendi 92)

* *

Bădișor ca bade-meu,
Nu-i cât ține Dumnezeu,
Că-i și dascăl și birău
Și-ipristav la făgădău. (Chendi 93)

* *

Strugurii se coc în vie
Vinul se bea'n Veneție⁴⁾
Cu nanele ce-mi plac mie. (Chendi 95)

Etc. etc. etc. ! Unde-i deci Basarabia cucoanei Ana Conta-Kernbach ?
N'o fi oare și povestea cu Creangă îndemnat de Conta și „trecut mai
întai prin mâinile lui Conta“ la fel de întemeiată ? . . .

Traduceri din Creangă. — Nic'a lui Ștefan a Petrei are după cât știm noi, următoarele traduceri: 1). În nemțește: Harap Alb trad. a) (de Peter Brosteanu în „Romänische Revue“ An. II 1886; b) de Dr. G. Weigand (Dr. G. Weigand, Ion Creangă's Harap Alb, Leipzig 1910 (vezi recenzie⁵⁾ subsemnatului din „Junimea literară“ XIII 1924, 373—379); — 2) În ucrainește: Popa Duhu trad. de Ecaterina Mandicevski, prof. Cernăuți în revista săptămânală „Nedilea“ din Lwów (vezi N. Teaciu în rev. „Ion Creangă“ An. V 1912, 319. — 3). În englezește: Traducerea⁶⁾ d. care mai anii trecuți era vorba în revistele noastre; — 4). În italienește: Amintiri din copilărie II (Il tempo felice) trad. de Enzo Loreti în colecția „Due lire di novelle“ Milano An. V 20/3 1929.

Destituirea învățătorului Creangă. — În sfârșit s'a aflat cineva (d. Lucian Predescu) care (în „Junimea literară“ XVIII 1929, 386-387) să ne comunice (după „Monitorul Oficial al României“ Nr. 155 din 14/25 Iulie 1872) decretul de destituire a învățătorului

¹⁾ = ranița.

²⁾ = pardosit; dela germanul Pflichter.

³⁾ = vopsește; germ. Färben.

⁴⁾ În județul Făgăraș avem comunele Veneția superioară și Veneția inferioară!

⁵⁾ O recenzie (fără importanță!) în „Luceafărul“ IX 1920, 353.

⁶⁾ N'o avem la îndemână.

I. Creangă. Spicuim: „... ministerul ... considerând că numitul diacon este exclus din cler și prin urmare, nemai fiind preot, nu poate ca, perzând a sea demnitate de preot, să mai figureze în corpul didactic, din cauza că lipsa de o asemenea demnitate sacerdotală, în respectul moral și social, atrage după sine și perderea demnității și caracterului său de membru al acestui corp; pentru aceste motive l-am destituit, cu începere dela 1 Iulie, din postul de institutor. (Comunicat).“ — Deci și din slujba sa mirenească, I. Creangă fu destituit cu aceeași mobilizare a unei podoabe de stil adevărat caragialesc, pe care o cunoaștem (v. D. Furtună, Cuvinte și mărturii...) și din cafterisirle lui duhovnicești!

Leca Morariu

Cronică

Creangă, mort de donă ori și deci... comemorat de două ori! — Omul Creangă „a murit de două ori“; — cum înțelegem din următorul necrolog publicat de ziarul „Era nouă“ (Iași) Nr. din 7 Ianuarie 1890 (și reprodus în „Șezătoarea“ V 201-204): „In fine Creangă a murit de donă ori. Odată, când l-a apucat în-tăia oară boala, a căzut de pe catedră în timpul clasului și imediat s'a răspândit vestea că Creangă a murit. Gazetele¹⁾ din București îi făcură necrologul. Cu toții crezurăm atunci că i-a murit moartea. Ne-a fost dat însă, mai curând decât credeam, să avem dureroasa sarcină de a înregistra adevărata lui moarte.“

Iar acest „mai curând decât credeam“ era să fie ziua de 31 Dec. st. vechiu 1889 (= 12 Ianuarie st. nou 1890). „Era seara cea mare, seara Sf. Vasile“ — cetim la D. Furtună (Cuvinte și mărturii despre Ion Creangă, 1915, 90-91) — „când toate satele Moldovei răsunau de clopote, clopoței și tălângi și buhaiuri și de urături unite cu colinde“... — Așadar în această noapte de generală veselie s'a strecurat din viață Ion Creangă, în plina și lărmuitoarea bucurie a celorlalți, ca pentru a nu strica obșteasca bună-voie a tuturor... Fapt care se cuvine să-l știm odată, pentru a nu-i comemora aniversarea morții de câte două ori (la București d. p. și revista „Gândirea“ Nr. 12 din Dec. 1929 cu articolașul, atât de sărăcuț²⁾ al d-lui Al. Bădăuță, comemora în

¹⁾ Am dori să cunoaștem aceste gazete și aceste necroloage! Cine va fi harnic să ni le dea? (Nota redacției „Făt-frumos“).

²⁾ Și ce fel de comemorare nu ne-ar fi putut da Bucureștii, cu biblioteca Academiei române la îndemână, unde, poate-că totuși, s'ar mai fi aflând chiar și manuscrise de-ale lui Creangă!...

Decembrie împlinirea a 4 decade dela moartea lui Cr., zicând: „Pe sub bolțile acestor 40 de ani, care au curs dela moartea lui (Creangă) și se cinstesc la sfârșitul acestei luni“ ...).

Intru amintirea lui Creangă. — Și nici de astă dată Suceava culturală n'a lipsit dela datorie, prăznuind, în 12 Ianuarie a. c. 40 ani dela moartea lui Creangă cu o vrednică conferință a d-lui profesor Ștefan Pavelescu. — Universitatea Cernăuțeană pregătește un ciclu de cursuri publice închinat lui Creangă.

Creangă în editură franceză. — Fără a fi prea pretențioși în ce privește moldovenia și autenticitatea textului lui Creangă, așteptăm cu neliniște opera editorială a dlui Jean Boutière *La vie et l'oeuvre de Ion Creangă*, operă concepută în proporții atât de vrednice de Ion Creangă (cum ni le-a afișat d-l. A. Gorovei în „Șezătoarea“ 1929, 110).

Sadoveanu pentru I. Creangă. — Și orcât de nețărnută ar fi încrederea d-lui Gr. Gr. Scorpan (*Revista critică* 1929, 203) în meșteșugul filologicesc („O ediție bună a lui Creangă nu poate să ne-o dea decât un filolog“ — hotărăște d-sa în chip apodictic) noi, cari credem că pentru o aproximativ veridică ediție Creangă e nevoie și de mulțor bun-simț, noi deci, punem mare biziună în ediția Creangă pe care stă să ne-o deie maestrul M. Sadoveanu.

Leca Morariu

De-ale Redacției

D-nei E. T. București, str. Argentina 39. — La nevoie, fiindcă chestiunea e atât, atât de oneroasă, vom publica și-un premiu pentru lămurirea întrebării: Ce-i cu mult-puținul manuscris al lui Creangă dela Academia Română?

D-lui Gh. T. Kiril., București. — Așteptăm neapărat ceva din fotografiile lui Creangă. Cu anticipate mulțumiri! L. M.

Reclama poate ajunge sufletul comerțului ; dar reclama
spirituală e chiar triumful comerțului !

Miere naturală

mai dulce și mai veritabilă decât vâ-
ducele de războiu din circumscripția
electorală Cernăuți furnizează

VICTOR ANTONOVICI

apicultor în Valea-Putnei Jud. Câmpu-
lung (Bucovina) à 80 lei kg.

Nici chiar

Ucraina de peste Prut

nu-i atât de solidă și durabilă ca
mobila făcută de

ALEXANDRU ȘOTROPA
maistru tâmplar

SUCEAVA, strada Lascar Luția.

Să râdem ! Râsul e semnul sănătății !

Culmea indignării conjugale. — A ! Dar bărbatul meu e un nemernic !
Un mincinos ! Pur și simplu mincinos ! Zice că pleacă pe două zile și chiar
în seara zilei celei dintâi se întoarce acasă ! —

PETRE MARCEANU

AVOCAT

ILIȘEȘTI (BUCOVINA)

Noua adresă a revistei „Făt-Frumos“ e : Suceava, str. Lascar Luția !

Doctorul LAZAR DRANCA

medic legist al tribunalului Cernăuți

fost asistent de clinică, fost medic la Spitalul Central Cernăuți,
și-a instalat Cabinetul în

CERNĂUȚI, Palatul Național, Piața Unirii 3, etaj I stânga

Consultă

toate actele și expertizele medico-legale precum și boli interne
zilnic între orele 2^{1/2} - 5 d. a.

dând orce sfaturi și îndrumări medicale.

MIHAI ILNIȚHI

Coloniale și Bodegă

SUCEAVA

vis-à-vis de tribunal.

Farmacia N. CABA

SUCEAVA

strada Regele Ferdinand

Farmacie de clită — foarte
modern înzestrată.

Restaurantul TRAIAN

Ana și Traian Pauliuc

SUCEAVA

vis-à-vis de tribunal.

Restanțierii revistei „Făt-Frumos“ vor răspunde pentru neplata abonamen-
telor în fața barci justiciare ! Frate ca frate, dar brânza-i pe bani !

D-lui David Hascâl, Daltineasa (Bucovina). — Inseratul D-voastre nu-l
putem primi, fiindcă facem reclamă : 1) numai firmelor creștinești ; 2) numai
firmelor reale, p. al căror serviciu cinstit ne luăm toată răspunderea !

Vindem colecții complete din „Făt-frumos“ ! An. I 1926 : 300 lei ; II 1927 :
200 lei ; III 1928 : 150 lei ; IV 1929 : 200 lei !

Fulgerați de îndârjită durere vestim tuturor Românilor că

Moldovenia din Nordul Bucovinei

după necurmată boliște politicianistă, a răposat (vremelnic) în Februarie 1930, decând, 6 ore de limbă ucraineană în școlile primare de peste Prut, vor să ni-i înstrăineze până și pe nevinovații copii ai proaspeților coloniști români din... republica lui Krakalia. Dar ca niște binecredincioși creștini ce sântem, nu pregețăm de a crede întru

Învierea morților !...

Ecou academic... pentru Bucovina pierdută !

D-l prof. univ. Leca Morariu a rostit (la 26 Februarie a. c.) ex cathedra în cursul său de literatură română următoarele :

Strajă a culturii, a sufletului românesc cum ne simțim și cum trebuie să fim, avem datoria de a ne sesiza de un macabru spectru în viața noastră națională. Două-trei zile înainte de... recent-încheiatele evenimente electorale (!...), telegrame arhiurgente (!...) octrouau școlilor primare de peste Prut 6 ore de limbă ucraineană la săptămână. Nu insistăm !... Faptul e împlinit și impune anumite concluzii. Și nu ne îndoim că'n fața acestui semnal de alarmă, studențimea română va ști și dânsa să-și mobilizeze conștiința de rasă !...

Nu vă pripiti !

De-o bucată de vreme cărțile editurilor „Cultura Națională” și „Cartea românească” apar *mai întâi* în vitrinile librăriilor minoritare circumcise, și abia *mult mai târziu* în celelalte librării ! Înțelegem prea bine trucul și trustul ! Deaceea voi *Români integrali* nu vă pripiti cu cumpăratul, ci aveți totdeauna 2-3 săptămâni de răbdare, pentru ca să sprijiniți cu banul și cu sângele românesc, comerțul românesc !

Nu uitați de fondul cultural istro-român ! Darurile adresați-le revistei „Făt-Frumos” !

FĂȚ-FRUMOS

Revistă de Literatură — Artă — Știință — Viață socială

Redacția și administrația: SUCEAVĂ str. Lascar Luția

Ț apare (rar dar temeinic): tot la două luni

ABONAMENTUL (achitat antecipativ !)

În Țară: 200 lei pe an

În Străinătate: 500 lei pe an

CUPRINSUL:

Leca Morariu	Creangă
Gh. Bogdan-Duică	Variante ungurești la Ion Creangă
Ȧ. C. Cuza	De-ale lui Creangă
I. Creangă	De-ale școlii (Spicuri)
Ȧ. Gorovei	Însemnări de-ale lui Creangă
V. Tempeanu	Folticienii în „Ȧmintirile“ lui Creangă
I. Creangă	Frângurele (Spicuri)
N. Ȧ. Bogdan	Creangă la Slănicul-Moldovei (1885)
Leca Morariu	Recenzia ediției Creangă- Lovinescu
Leca Morariu	Multe și mărunte . . . (despre Creangă)
Leca Morariu	Cronică (pentru Creangă)
* * *	De-ale Redacției (p. Creangă)
* * *	Bibliografie: Opera didactică a lui Creangă (întrucât o cunoaștem până azi) —

**Jeliți cu toții Moldovenia din Nordul
Bucovinei răposată în Faur 1930 !!! ...**

Bibliografie

Opera didactică a lui Creangă

Cunoaștem atât de insuficient opera didactică a lui Creangă (vezi Leca Morariu, *Institutorul Creangă* 1925). Primele ediții nu le are nici Academia Română. Și totuși, în cine știe ce uitată căsuță dela țară, sub grindu casei, cu smocul de busuioc alături, vor fi odihnind prețioasele cărți și hărți ale celui ce și ca dascăl rămâne pildă! E o mare datorie de a le salva. Și iată cât de puține din aceste fapte ale învățătorului Creangă le „știm“ (și le știm uneori numai după titlu!..):

Metodă Nouă de scriere și cetire¹⁾ . . . ed. 1-a Iași 1867-1868 (?); ed. a 2-a 1868 Ad.²⁾; ed. a 5-a 1871, vezi broș. lui Creangă + ceilalți *Răspuns la criticele nedrepte*. 1888, 27; ed. a 6-a 1872 Ad; ed. a 9-a 1874 (vezi I Scurtu, *Eminescu, Scrieri politice și literare* 1905, 261); ed. a 10-a 1876 Ad.; ed a 11-a 1878 Ad.; ed a 12-a 1878 Scurtu loc citat și Ad.; ed. a 16-a 1882 Scurtu și Ad.; ed. a. 19-a 1886 Scurtu și Ad.; ed. a 20-a 1887 Ad.; ed. a 21-a 1889 Ad.; ed. a 22-a 1891 Ad.; ed a 23 a 1893, vezi Leca Morariu, *Institutorul Creangă* 89 și 90.

2. **Învățătorul copiilor**¹⁾ . . . , ed. 1-a Iași 1871 Ad.; ed. a 2-a („fără an“) Ad. și tot 1871 cf. ex. din Bibl. Univ. Cernăuți; ed. a 3-a 1874 Ad.; ed. a 4-a 1876 Ad.; ed. a 5-a 1878 Ad.; ed. a 8-a 1886 Ad.; ed. a 9-a 1889 Ad.; ed. a 10-a 1893, vezi Leca Morariu, *Insttit. Cr.* 89 și 94.

3 **Povătuitor la cetire prin scriere**¹⁾ . . . ed. 1-a Iași 1876 Scurtu loc citat 261 și Ad.

4. **Geografia Județului Iași**, ed. 1-a Iași 1879 Ad. vezi clișeul din L. Morariu, *Institutorul Creangă* 59; și din acest Nr. pag. 45; ed. a 4-a 1886, Ad.

5. **Harta Județului Iași** (?) vezi L. Morariu, *Institutorul Creangă* 75.

6. **Regulele limbii române**³⁾, Iași 1880, vezi I. A. Rădulescu-Pogoneanu, *Studii* 1910, 123 și L. Morariu, *Institutorul Creangă*, 75-76.

7. **O întrebare d-lui A. Gorjan**¹⁾ . . . Iași 1886, vezi Leca Morariu, *Institutorul Creangă*, 66-68.

8. **Răspuns la criticele nedrepte . . . îndreptate contra cărților noastre . . . de către d-nul Ioan Pop Florantin**, Iași 1888, vezi Leca Morariu, *Institutorul Creangă*, 28-30 și 76-79.

¹⁾ Titlurile complete și indicarea colaboratorilor lui Creangă în citata monografie Leca Morariu, *Institutorul Creangă* 1925.

²⁾ Ad. = Gh. Adamescu, *Contribuțiune la bibliografia românească* I 1921, 121—122 (vol. II 1923 și III 1928 din acelaș repertoriu bibliografic nu aduce nimic nou p. opera didactică a lui Creangă!).

³⁾ Neamintită de Adamescu op citat I 1921, II 1923 și III 1928!!!